

Tudorina Mihai

Disertație cu tema:

COTELE DE GEN ÎN POLITICĂ
ȘI
APLICAREA LOR ÎN ROMÂNIA

Coordonatoare: prof. univ. dr. Mihaela Miroiu

2011

Când o femeie intră în politică, femeia se schimbă; când multe femei intră în politică, se schimbă politica.

(Michelle Bachelet)

Cuprins

Introducere.....	5
PRIMA PARTE: COTELE DE GEN ÎN POLITICĂ	8
I. Fundamente teoretice pentru aplicarea cotelor de gen în politică.....	8
1. Interesele politice comune ale femeilor	8
2. Politica prezenței.....	10
3. Teoria masei critice și teoria actorilor critici	12
II. Cotele de gen – definiție și tipologii	14
1. Cotele legislative sau constituționale.....	17
<i>Argentina, o reușită în implementarea cotelor legislative</i>	<i>17</i>
<i>Franța: conceptul de „paritate” în loc de „cote de gen”</i>	<i>20</i>
2. Cotele de gen în partide	25
<i>Germania</i>	<i>26</i>
<i>Suedia</i>	<i>27</i>
<i>Marea Britanie</i>	<i>28</i>
3. Locurile rezervate.....	30
PARTEA A II-A. COTELE DE GEN ÎN ROMÂNIA.....	32
I. Prezența femeilor în politică înainte de 1989	34
II. Refuzul Parlamentului de a adopta măsuri speciale în favoarea reprezentării politice a femeilor în 1997	37
III. Încercări de introducere a cotelor de gen în legislație.....	40
1. Emil Boc (PD), 2003, amendament la Legea de alegere a Camerei Deputaților și Senatului	40
2. Peter Einstein Kovacs (UDMR), 2004 – amendament la legea pentru alegerea autorităților administrației publice locale	42
3. Nicolae Vlad Popa (PNL), 2004, nou amendament la legea de alegere a Camerei Deputaților și a Senatului.....	43
4. Sulfina Barbu (PD-L), noiembrie 2010, propunere legislativă	43
<i>Recomandări de îmbunătățire a propunerii legislative inițiate de Sulfina Barbu</i>	<i>48</i>

IV. Cote de gen în partide	51
1. <i>Cotele de gen în Partidul Social Democrat</i>	51
2. <i>Cotele de gen în Partidul Democrat Liberal.....</i>	54
V. Factori care influențează adoptarea cotelor de gen în România	56
1. Cadrul legal internațional și european	56
2. Mobilizarea femeilor și factori de ordin strategic.....	61
3. Înțelegerea conceptului de măsură (acțiune) afirmativă. Mitul meritului.....	62
4. Dificultăți datorate sistemului de vot uninominal mixt (parțial majoritar, parțial proporțional)	63
Bibliografie	67
Anexă	69
Proiect de Lege privind introducerea cotei obligatorii de reprezentare politică a femeilor în	
Parlamentul României	69

Introducere

Prezenta lucrare survine pe fondul unui interes recent manifestat în România pentru adoptarea și implementarea cotelor de gen la desemnarea candidaților în alegerile parlamentare. La momentul la care ea a fost scrisă, la Camera Deputaților se află un proiect legislativ prin care se propune introducerea obligativității pentru partide de a prezenta în alegeri cel puțin 40% de candidați din rândul femeilor (50% în cazul alianțelor electorale și 20% pentru organizațiile minorităților etnice). Proiectul a fost adoptat tacit de Senat, însă există o probabilitate destul de mare ca el să nu treacă de Camera Deputaților, ținând cont de mai mulți factori care vor fi analizați în cea de-a doua parte a lucrării.

Prima parte a lucrării conține posibile răspunsuri la întrebările: ce sunt cotele de gen, de ce se adoptă, de câte feluri sunt, unde și cum au fost adoptate și implementate. La început se face o trecere prin câteva din teoriile pe care se fundamentează cotele de gen: argumentul justiției conform căruia femeile reprezintă jumătate din populație prin urmare au dreptul la o reprezentare politică egală; argumentul experiențelor și a intereselor comune ale femeilor, conform căruia, dincolo de diferențele dintre femei bazate pe vârstă, etnie, rasă, spațiu cultural, educație, venit, există puncte în comun care fac ca interesele lor să fie diferite sau chiar contrare cu cele ale bărbaților; teoria politicii prezenței dezvoltată de Anne Phillips conform căreia femeile trebuie să fie prezente în politică pentru ca interesele lor să fie cu adevărat reprezentate; și nu în ultimul rând, teoria masei critice, des utilizată în dezbaterile naționale, care susține că pentru a se desprinde de cultura dominantă masculină femeile au nevoie să fie prezente într-un număr suficient de mare, de exemplu 30%, în așa fel încât să poată aduce în discuție un punct de vedere diferit de cel al majorității și a-și crea o agendă proprie. Urmează apoi o parte în care sunt prezentate cotele de gen pornind de la situația de sub-reprezentare a femeilor la nivel global, situația care a condus la găsirea unei metode rapide de creștere a reprezentativității descriptive (numerice) a femeilor în politică. În concepția mai multor autoare (Dahlerup, Krook), cotele de gen se clasifică în trei categorii: cote de gen legislative, cote impuse de partide și locuri rezervate. Pe parcursul lucrării la fiecare categorie au fost date exemple din diferite țări în care au fost adoptate și implementate.

Această primă parte teoretică este necesară pentru că, în pofida bogatei literaturi din toate colțurile lumii având ca subiect cotele de gen dezvoltată cu precădere în ultimele două decenii, în România

persistă încă multă necunoaștere, uneori chiar în rândul promotorilor acestor măsuri, ca să nu mai vorbim de detractorii lor.

În a doua parte sunt analizate cotele de gen în România, pornind chiar de la experiența aplicării lor în perioada regimului comunist, experiență invocată în defavoarea acestui tip de măsuri în prezent, cu toate că nu aceeași experiență a blocat impunerea imediat după revoluția din 1989 a unor locuri rezervate pentru minoritățile etnice naționale în Parlament.

După revoluția din 1989 reprezentarea politică a femeilor a fost extrem de slabă iar principala cale de reînnoire a clasei politice în perioada tranziției a fost considerată promovarea tinerilor. Atitudinea față de adoptarea unor măsuri afirmative pentru a încuraja partidele să propună mai multe candidate a fost negativă, așa cum se va vedea din analiza propunerii legislative a Paulei Ivănescu din anul 1997 de distribuire a unei părți din subvenția de la Stat între partide în funcție de numărul mandatelor pentru femei. Propunerea din 1997 a fost adoptată nouă ani mai târziu, când contextul politic evoluase pe măsura apropierii țării noastre de Uniunea Europeană. La scurt timp după reforma constituțională din 2003 prin care se introduce la art. 16 principiul egalității de șanse între femei și bărbați la ocuparea funcțiilor și demnităților publice, au avut loc mai multe tentative de introducere în lege a cotelor de gen, atât la nivelul alegerilor parlamentare, cât și pentru alegerile locale. Aceste tentative i-au aparținut pe rând lui Emil Boc, pe atunci social-democrat în Partidul Democrat, Peter Eckstein Kovacs, membru marcant al UDMR și Nicolae Vlad Popa de la PNL. Ultima propunere legislativă s-a făcut în noiembrie 2010 și aparține deputatei Sulfina Barbu. În mod curios, principalul partid de stânga din România, Partidul Social Democrat, nu a avut încercări de introducere a cotelor de gen în lege, posibila explicație fiind aceea că PSD este partidul cel mai adesea asociat cu vechiul regim comunist, etichetă de care liderii săi se feresc, iar cotele de gen sunt și ele uneori asociate cu acel regim. Cu toate acestea, Partidul Social Democrat (PSD) a avut în permanență cea mai bună reprezentare politică a femeilor, atât la nivel legislativ cât și în executiv când s-a aflat la guvernare și a fost primul partid care, pe filiera Internaționalei Socialiste, a adoptat un sistem intern de cote pentru femei. Cotele voluntare pentru femei sunt specificate în acest moment în statutele a două partide din România, PSD și PD-L, dar nici unul nu le respectă și nu are prevăzute sancțiuni în caz de încălcare. Din acest motiv ele sunt practic niște false cote sau mai degrabă niște simple recomandări interne, cunoscute în alte țări sub numele de „soft quotas”.

În ultima parte a lucrării sunt analizați câțiva din factorii care pot influența adoptarea cotelor de gen în România. Cel mai important rămâne presiunea internațională și europeană care a făcut posibilă îmbunătățirea legislației românești în domeniul egalității de gen și crearea unui cadru instituțional. În al

doilea rând se analizează gradul de mobilizare al femeilor pentru această cauză și posibilitatea existenței altor factori care ar putea conduce la adoptarea cotelor de gen. În al treilea rând se insistă pe unul din contraargumentele des invocate în dezbaterile despre cote și anume criteriul meritului în promovarea în funcții, arătându-se că evaluarea meritului este subiectivă, fiind influențată negativ de prejudecățile care țin de gen, etnie, orientare sexuală sau handicap. Înțelegerea conceptului de măsură afirmativă pornește de la acceptarea faptului că inegalitățile actuale se datorează unor discriminări structurale și atitudinale. Totodată se arată că reprezentarea politică trebuie să țină cont nu doar de merite și competențe ci și de reflectarea intereselor diferite ale cetățenilor în baza genului de care aparțin, la fel cum bunăoară se acceptă criteriul geografic la desemnarea candidaților în alegeri, sau criteriul etnic în alocarea unor locuri în Parlament, mai presus de merit sau competență.

Nu în ultimul rând se analizează dificultățile invocate în privința compatibilității dintre sistemul de vot uninominal și adoptarea unor măsuri afirmative, arătându-se că sunt lipsite de fundament afirmațiile¹ că într-o țară cu sistem de vot uninominal nu se pot adopta cote de gen. Existența a două sisteme de vot, unul proporțional pentru alegerile locale, municipale și europene și unul majoritar în două tururi în alegerile parlamentare, nu a împiedicat Franța să adopte Legea Parității în anul 2000 prin care se cere tuturor partidelor să prezinte un număr egal de candidați femei și bărbați, fie pe liste, fie nominal, în funcție de sistemul de vot aplicat. Problema în cazul Franței a fost că legea a prevăzut sancțiuni diferite pentru încălcarea parității, astfel că în alegerile uninominale aceste sancțiuni, fiind de ordin financiar, au putut fi suportate de partidele mari, în detrimentul parității. Cote de gen la nivel de partide există și în Marea Britanie, țară în care sistemul de vot este majoritar, dar în care există diverse acțiuni afirmative în partide pentru a asigura o reprezentare politică echilibrată a femeilor și bărbaților, cele mai eficiente fiind cele implementate de Partidul Laburist („all women shortlist”, „twinned constituencies”, „zipper system”).

¹ Critici expuse de Minodora Cliveti în aprilie 2011 în comunicatul de presă *Punct de vedere cu privire la propunerea legislativă a deputatei Sulfina Barbu, de introducere a cotei obligatorii de reprezentare politică a femeilor în Parlamentul României*

PRIMA PARTE: COTELE DE GEN ÎN POLITICĂ

I. Fundamente teoretice pentru aplicarea cotelor de gen în politică

Două argumente sunt des invocate în favoarea unei reprezentări echilibrate a femeilor și bărbaților în politică. Unul ține de domeniul dreptății: femeile reprezintă jumătate din populație, deci ar trebui să fie aproximativ egale ca număr în rândul reprezentanților politici. Faptul că nu se întâmplă așa se explică prin existența unei discriminări intenționale și structurale și alte bariere derivate din aceasta, cum ar fi standardele masculine după care au fost create regulile de reprezentare politică, lipsa parteneriatului în domeniul familial și insuficiențele politici de reconciliere a vieții private cu munca, etc.

Cel de-al doilea argument este acela că femeile au interese, nevoi și preocupări comune care provin din experiențele lor specifice și care sunt tratate neadecvat de politica dominată de bărbați. Există trei aspecte care trebuie studiate în legătură cu acestea: 1. Cât de specifice sunt interesele și preocupările femeilor?; 2. Bărbații pot sau nu pot reprezenta și interesele femeilor?; 3. Dacă vor exista mai multe femei în politică aceste interese vor fi adecvat reprezentate?².

1. Interesele politice comune ale femeilor

Relevanța politică a experiențelor specifice femeilor, ignorată de teoriile politice clasice, a fost scoasă la iveală de teoriile feministe. Feministele au arătat că experiențe precum sarcina, avortul, nașterea, lăuzia, alăptarea, ciclul menstrual, împărtășite exclusiv de femei, au fost și sunt supuse controlului politic de către decidenți exclusiv sau majoritar bărbați. Același lucru se întâmplă cu experiențele prin care trec în principal femeile, cum ar fi îngrijirea (copiilor, vârstnicilor, bolnavilor), monoparentalitatea, violența domestică, violul, hărțuirea sexuală, prostituția, exploatarea sexuală, etc.³. Necesitatea de a reglementa aceste aspecte a survenit ca urmare a presiunilor făcute de feminismul valului al II-lea al cărui slogan a fost „ceea ce este personal este politic”. Însă chiar și din momentul în care au fost reglementate, legile și

² Anne Philips, *Feminism and Politics*, pg. 234

³ Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie*, pg. 44

politicile publice care au vizat problemele specific femeiești și feminine au fost decise de adunări legislative și guverne în care femeile au fost absente sau sub-reprezentate.

Femeile, pentru faptul că sunt femei, mai au în comun, dincolo de diferențele legate de rasă, clasă, etnie, religie, etc., experiența subordonării și discriminării. Discriminarea de gen este o realitate care afectează, mai mult sau mai puțin, accesul femeilor la poziții de prestigiu și venituri ridicate, în timp ce subordonarea conduce la dubla zi de muncă și la plasarea femeilor pe locuri de muncă mai prost plătite⁴.

Aceste experiențe conturează o serie de interese specifice, în pofida diferențelor majore dintre femei în funcție de vârstă, educație, spațiu geografic și cultural, rezidență, venit, stare civilă. etc.

În „When Are Interests Interesting”, teoreticiana liberală Virginia Sapiro arată că femeile au legitimitatea de a pretinde reprezentare politică în baza intereselor lor de gen, dincolo de interesele specifice derivate din diviziunea muncii și stratificarea vieții publice. Însă atrage atenția că perceperea femeilor ca grup nu înseamnă automat că ele se identifică astfel și că au conștiința unor interese diferite de ale bărbaților. Pentru ca un sistem politic să reprezinte grupuri sociale sub-reprezentate, acestea trebuie să dezvolte o conștiință și un activism politic bazat pe această nouă conștiință ca grup⁵.

Conceptul de „interese” nu este îmbrățișat unanim de teoriile feministe. Dintr-o perspectivă marxistă Irene Diamond și Nancy Hartsock propun înlocuirea lui cu termenul de „nevoi” ale femeilor întrucât termenul „interese” nu este adecvat unei analize a realității femeilor⁶. Cele două teoreticiene arată că ființele umane nu sunt ghidate numai după interese, dând ca exemplu relația mamă-copil pentru a arăta că pornind de la analiza activităților desfășurate de femei, trebuie dezvoltate și alte categorii pentru analiza vieții politice⁷. O altă diferență fundamentală este aceea că în timp ce interesele presupun o perspectivă de jos în sus, gândirea politică în termeni de nevoi schimbă perspectiva în una de sus în jos, în care elita politică este una responsabilă față de nevoile celor pe care îi reprezintă, femei și bărbați deopotrivă (înscriindu-se în viziunea marxistă a organizării Statului „de la fiecare după posibilități, fiecăruia după nevoi”).

⁴ idem, pg. 50

⁵ Virginia Sapiro, *Feminism and Politics*, pg. 167

⁶ Oana Băluță, *Gen și interese politice*, pg. 19

⁷ Oana Băluță, idem, pg. 41

În schimb, Anne Phillips operează cu ambele concepte și este de părere că nevoile și interesele particulare ale femeilor vor fi bine reprezentate atunci când politica nu va mai fi dominată de bărbați⁸. Prin conceptul de interesele ale femeilor nu se înțelege că toate femeile sunt interesate de o temă anume, de exemplu nu toate femeile nasc și îngrijesc copii, dar asta nu înseamnă că problema maternității și cea a îngrijirii copiilor nu ar fi una genizată. Conceptul operează pentru a stabili o diferență între interesele femeilor și cele ale bărbaților. Faptul că este mai probabil ca femeile să fie interesate de politicile de îngrijire a copiilor nu exclude posibilitatea ca unii bărbați să manifeste același interes. În alte cazuri, interesele femeilor pot intra în conflict cu cele ale bărbaților. De exemplu cererea de salarizare egală pentru femei poate presupune reducerea veniturilor bărbaților. Tratatul egal pe care femeile îl revendică în diverse arii poate conduce la reducerea oportunităților pentru bărbați în respectivele arii⁹.

Nu toate feministele sunt de acord cu teoria existenței unor interese comune a femeilor, în particular feministele de culoare s-au delimitat de preocupările femeilor albe majoritare și au negat existența unui grup omogen al femeilor. Anne Phillips și alte teoreticiene care au tratat acest subiect contestă abordarea feministelor de culoare arătând că dincolo de diferențele uneori mari dintre femei urmare a variabilelor de rasă, etnie, spațiu geografic și cultural, clasă, studii, etc., se poate marca un set comun de experiențe care provin din construcția socioculturală a femeilor. O a doua critică importantă a venit din partea feministelor post-structuraliste care au arătat că prin această abordare se consolidează exact categoria care se vrea a fi dizolvată. Judith Butler consideră că avem de-a face cu o „ficțiune fonduationalistă” dacă presupunem că termenul *femei* denotă o identitate comună. Post-structuralistele acceptă că totuși femeile au ceva în comun și anume o „marginalitate discursivă” în sensul că ceea ce se cunoaște până acum despre ele a fost construit în relație cu bărbații. Acest discurs falocentric face ca „femeile și interesele lor să poată fi reprezentate doar în relație cu norma masculină”¹⁰.

2. Politica prezenței

Experiențele și interesele comune ale femeilor nu exclud din start posibilitatea ca interesele politice ale femeilor să fie la fel de bine reprezentate politic de un corp politic format numai din bărbați sau

⁸ Anne Philips, op. cit, pg. 233

⁹ Anne Philips, *The Politics of Presence*, pg. 76

¹⁰ Oana Băluță, op. cit. pg. 32

preponderent format din bărbați. În politica românească și nu numai, se invocă deseori argumentul că la un politician nu contează genul/sexul, ci ideile pe care le promovează. Politicienii sunt simpli purtători de mesaje ale cetățenilor, simpli agenți care acționează în numele celor care împărtășesc o serie de idei politice. În teoria liberalismului clasic aceasta reprezintă „politica ideilor”, scena politică fiind arena în care se confruntă ideile susținute de partide, spațiul de putere în care cetățenii sunt reprezentați de partidul care reflectă cel mai bine ideile, opiniile, preferințele și scopurile lor individuale.

Anne Philips arată că deși „politica ideilor” se bazează pe argumente solide, are defectul că nu tratează suficient de bine problema excluziunii politice a grupurilor definite în baza genului, a etniei sau a rasei¹¹. Se impune nu numai existența ideilor ci și prezența reprezentanților acestor grupuri în politică din varii motive: nevoia de recunoaștere simbolică a grupurilor excluse de-a lungul istoriei; nevoia de a aduce pe agenda publică preocupările și interesele lor; nevoia de advocacy pentru grupurile dezavantajate și nu în cele din urmă, pentru a oferi o mai mare legitimitate și reprezentativitate democrației.

Phillips arată că, în mod simbolic, dacă cei însărcinați cu luarea deciziilor politice fac parte predominant din unul din cele două sexe sau din grupul etnic cel mai numeros, ceilalți sunt automat incluși în categoria minorităților politice. „Ei sunt precum copiii, sunt în grija celor care știu mai bine cum trebuie guvernate”¹². Democrația nu este paternalism: nu este doar guvernarea „pentru oameni” ci și guvernarea „de către oameni”, indiferent de genul, etnia sau rasa lor. Simpla prezență a reprezentanților grupurilor istoric excluse simbolizează egalitatea acestora, conducând totodată la creșterea legitimității instituțiilor politice. Prezența femeilor în calitate de reprezentanți politici, la fel ca prezența lor în domeniile și meseriile preponderent masculine, are și avantajul de a crea modele de urmat. Atunci când mai multe femei sunt alese, exemplul lor duce la creșterea auto-stimei grupului și îndepărtarea prejudecăților despre ce rol este potrivit femeilor și bărbaților¹³.

Alt argument al lui Phillips în favoarea politicii prezenței provine din faptul că reprezentarea prin intermediul partidelor conduce la limitări iar unele probleme rămân în afara agendei publice în timp ce alte probleme nu sunt abordate adecvat pentru că reprezentanții nu ajung să cunoască întotdeauna interesele și preocupărilor mereu în schimbare ale celor reprezentați, atunci când există o separare între reprezentanți și reprezentați. Tot timpul apar probleme și preocupări noi, din constrângeri care nu au fost anticipate, iar pentru interpretarea lor și punerea în ordinea priorităților contează enorm cine sunt

¹¹ Anne Philips, *The Politics of presence*, pg. 9

¹² idem, pg. 39

¹³ idem, pg. 63

reprezentanții politici, reprezentanți care au o autonomie considerabilă, de aceea contează foarte mult cine sunt acești reprezentanți¹⁴.

3. Teoria masei critice și teoria actorilor critici

Nu este suficientă o reprezentare în orice procent a grupurilor sub-reprezentate și istoric excluse din spațiile de putere. Este nevoie ca numărul lor să fie suficient de mare pentru ca indivizii să-și poată păstra identitatea și face auzite ideile.

Când există un număr prea mic de femei într-o organizație, acestea se confruntă, conform unui studiu al lui Drude Dahlerup privind reprezentarea politică din țările scandinave, cu mai multe situații, printre care: sunt extrem de vizibile, devin token-uri (simboluri ale întregului grup, simboluri pentru ce pot face femeile, iau poziție în numele tuturor femeilor), se confruntă cu conflicte de rol (de ex. sunt considerate prea feminine sau prea masculine); nu au aliați în cadrul organizației, sunt excluse din rețelele informale (de exemplu în România se spune că cele mai importante decizii politice se iau la cârciumă); nu au informații privind structura informală de putere și procesul de selecție, au o rată mare de abandon, etc.¹⁵

În grupuri asimetrice în privința genului (mulți bărbați și puține sau foarte puține femei), grupul este dominat de cei care formează majoritatea și de cultura acesteia. Membrii grupului aflat în minoritate se conformează majorității și pretind că nu există diferențe față de membrii grupului dominant sau că diferențele nu au implicații asupra activității lor¹⁶.

Conceptul de „masă critică” dezvoltat în fizica nucleară pentru a desemna cantitatea necesară pentru a produce o schimbare ireversibilă, a fost adoptat de științele economice și sociale pentru a desemna mărimea pornind de la care o minoritate dintr-o organizație are puterea de a produce o schimbare fundamentală în interiorul acelei organizații. În politică, atunci când femeile ating un procent considerabil în raport cu bărbații (convențional se consideră a fi peste 30%) au loc schimbări atât în ce

¹⁴ Anne Phillips, idem, pg. 44

¹⁵ Drude Dahlerup, “From a Small to a Large Minority Women” in *Scandinavian Politics, Scandinavian Political Studies*, Bind 11 (New Series) (1988) 4

¹⁶ Moss Kanter, în Drude Dahlerup, op.cit.

privește atitudinea femeilor politiciene și eficiența lor, cât și în climatul social al vieții politice, în discursul politic, în luarea deciziilor și nu în ultimul rând conduce la o capacitate a femeilor în general.

Această teorie a masei critice în reprezentarea politică a femeilor, dezvoltată în principal de Dahlerup și Kanter în anii '80- '90, a fost completată cu teoria actorilor critici, conform căreia nu este suficientă reprezentarea numerică (descriptivă) a femeilor, ci fundamentală este reprezentarea calitativă (substantivă) pe care nu toate femeile din politică o fac, ci doar unele dintre ele. Reprezentarea substantivă se poate face cu ajutorul unor politicieni femei, dar și bărbați, ambii fiind actorii critici care stau la baza promovării de politici feministe sau pro-femei (women-friendly). Krook, Sapiro și alte cercetătoare au arătat că, deși teoretic actorii critici pot fi de ambele sexe, în majoritatea cazurilor politicienii identificați a fi actori-cheie în tratarea problematicilor de gen sunt femei. Între reprezentarea descriptivă și cea substantivă există o legătură, prima reprezentând în practică o condiție favorabilă, dar nu obligatorie pentru a o asigura pe cea de-a doua.

II. Cotele de gen – definiție și tipologii

Cu toate că la nivel mondial în ultimele decenii s-au înregistrat creșteri importante în ce privește prezența numerică a femeilor în politică, în marea majoritate a țărilor persistă sub-reprezentarea lor la luarea deciziilor politice și economice. Conform statisticilor Uniunii Interparlamentare (IPU), în parlamentele naționale a 187 de țări femeile reprezintă în medie aproape 20% din totalul parlamentarilor, în timp ce în Europa (țările OSCE) procentul este de 22%. În urmă cu aproximativ 10 de ani, în iulie 2000, procentul mediu al femeilor în organele legislative de pe glob era de 13%, iar în Europa de 16%, așadar o creștere semnificativă care a survenit și urmare a unor politici de îndepărtare a barierelor care stau în calea afirmării femeilor.

În media actuală de aproximativ 20% de femei în Parlamentele naționale de pe glob sunt înglobate realități extrem de diferite, de la țări cu o prezență aproape paritară a genurilor, de exemplu Rwanda (56,3% din parlamentari sunt femei), Andorra (53,6%), țările nordice (42%), la țări de la extrema cealaltă, în care nu există nicio femeie în organele legislative, acestea neavând nici drept de vot (Arabia Saudită, Yemen). România se află în rând cu țările în care capacitatea politică a femeilor este slabă. În Raportul privind Diferențele de Gen pe anul 2010, elaborat de Forumul Economic Mondial, din 134 de țări de la care au fost colectate date statistice, România se află pe poziția 109 în ce privește capacitatea politică a femeilor („political empowerment”), fiind întrecută chiar și de țări de tradiție musulmană ca Siria (poziția 107), Maroc (poziția 103), Turcia (poziția 99), Albania (poziția 97).

Cotele de gen în politică sunt o realitate într-un număr mare de țări democratice, parțial democratice sau nedemocratice de pe toate continentele. Patruzeci de țări din lume au prevăzut cote de gen în legea electorală sau în Constituție, printre acestea numărându-se Franța, Belgia, Spania, Portugalia, Polonia, Slovenia, Serbia, Macedonia, Bosnia Herțegovina, Argentina, Brazilia sau în normele regionale (Italia, Grecia, Africa de Sud). Alte 25 de țări, în special din Asia și Africa au prevăzut prin lege locuri rezervate femeilor, fie la nivelul corpului legislativ național, fie la nivel local, printre aceste țări numărându-se India, Pakistan, China, Filipine, Maroc, Egipt, Rwanda, Senegal, Somalia, Sudan. Într-un număr extins de țări din lume și în majoritatea țărilor europene, există cote de gen voluntare la nivelul partidelor

politice¹⁷. În România, două partide politice, PSD și PD-L, au prevăzut prin statutul intern cote de gen la desemnarea candidaților în alegeri sau în organele interne de conducere, dar, așa cum vom vedea în a doua parte a lucrării, aceste prevederi nu sunt respectate.

În definiția dată de daneza Drude Dahlerup, cotele de gen reprezintă o acțiune afirmativă prin care se stabilește un procent sau un număr pentru compoziția de gen a candidaților în alegeri sau pentru cei aleși. Cotele cel mai adesea îmbracă forma unui procent minim, de exemplu cote de 20, 30 sau 40% pentru femei sau un procent neutru la gen, adică nici unul din genuri nu poate fi reprezentat cu mai puțin de 40% sau mai mult de 60%¹⁸.

Dahlerup și Krook optează pentru expresia „cote de gen” în loc de „cote pentru femei” în politică, chiar dacă sistemele de cote vizează creșterea reprezentării femeilor, sub-reprezentate de-a lungul istoriei și în prezent. Există o diferență între cotele pentru femei și cotele neutre la gen. A pune un procent minim pentru femei implică în același timp un procent maxim pentru reprezentarea bărbaților, în timp ce în varianta neutră („cote de gen”) ambele sexe sunt vizate de procentul maxim¹⁹. Și în România, Mihaela Miroiu a arătat că este indicată formula „cote de gen” pentru a nu permite niciunui sex să-l domine pe celălalt, în ipoteza că în locul unei societăți patriarhale am ajunge într-o bună zi să trăim într-o lume în care „bărbații ar fi striviți de misandrie”, așa cum femeile sunt strivite de misoginism²⁰.

Spre deosebire de modelul țărilor nordice în care prezența femeilor în viața politică a crescut gradual de-a lungul a 60-70 de ani până a ajunge la actualele procente de peste 40%, sistemul cotelor de gen reprezintă un model care presupune o accelerare a procesului de reprezentare egală a celor două genuri în politică. Cotele apasă pe pedala de accelerație, sunt o cale rapidă („fast track”) pentru a atinge reprezentarea politică egală a femeilor și bărbaților²¹. Măsurile afirmative în general contrazic teoria liberală clasică conform căreia egalitatea este atinsă prin libera competiție, astfel că ar fi suficient că li s-a acordat femeilor dreptul de vot și de a fi votate pentru a fi egale cu bărbații. Chiar și noțiunea liberală a egalității a devenit cu timpul mai nuanțată admițând că egalitatea de șanse *de facto* impune în unele

¹⁷ Baza de date *Quota Project*, <http://www.quotaproject.org>

¹⁸ Drude Dahlerup & Lenita Freidenvall, *From Discursive Predictions to Evaluation: The Actual Impact of Electoral Gender Quotas*, pg. 2

¹⁹ Drude Dahlerup, *Quotas as a 'Fast Track' to Equal Representation for Women. Why Scandinavia is no longer the model*. pg. 38

²⁰ Mihaela Miroiu, conferința *Femeile în viața publică: mentalități și realități românești și europene*, Fundația Creștin-Democrat, 25 ianuarie 2011

²¹ Drude Dahlerup, *Quotas as a 'Fast Track' to Equal Representation for Women. Why Scandinavia is no longer the model*. pg. 28-29

situații luarea unor măsuri care să asigure un start egal tuturor concurenților. O condiție pentru adoptarea lor este să se admită că discriminarea și alte bariere stau în calea obținerii puterii și influenței politice de către femei iar pentru a le îndepărta uneori nu funcționează altă soluție decât aplicarea de măsuri compensatorii sau pozitive, de tipul cotelor de gen. „Cotele nu sunt o discriminare a bărbaților ci o compensare pentru barierele structurale pe care femeile le înfruntă în procesul electoral”²². Cotele de gen nu reprezintă un tratament preferențial pentru femei pentru că prin expresia „tratament preferențial” se induce ideea că actualele reguli sociale sunt în general corecte, ceea ce nu corespunde realității²³.

Există o clasificare consacrată a cotelor, clasificare conform căreia avem de-a face cu trei tipuri de cote de gen: cote legislative, locuri rezervate și cote voluntare (Krook, Dahlerup). Le vom analiza în cele ce urmează împreună cu exemple concrete din țări în care au fost adoptate.

²² Drude Dahlerup, op. cit, pg. 31

²³ O altă expresie neadecvată, dar folosită frecvent, este cea de „discriminare pozitivă”. Incluziunea termenului negativ „discriminare”, având sensul de „arbitrar”, „nedrept”, „diferențieri ilegite” în expresia „discriminare pozitivă” este o contradicție de termeni.

1. Cotele legislative sau constituționale

Cotele legale sunt cele impuse prin legea electorală sau prin constituție, prin urmare acest tip de cote se aplică uniform tuturor partidelor din țara sau regiunea unde legea este incidentă. Pentru a le asigura eficiența, de cele mai multe ori ele sunt însoțite de sancțiuni în caz de nerespectare. Cotele legale pot coexista într-o țară sau regiune cu cotele voluntare, fie pentru că un partid decide un procent mai mare decât cel reglementat de lege pentru desemnarea propriilor candidați în alegeri în funcție de gen, fie pentru că partidul a adoptat cotele voluntare înainte de intrarea în vigoare a legii.

Cotele legale sunt cele mai recente dintre cele 3 tipuri, prima oară fiind adoptate la începutul anilor '90, simultan cu dezvoltarea agendei femeilor în cadrul mai multor instituții internaționale și organizații trans-naționale.

Prima țară în care legea a fost modificată pentru a introduce o obligație pentru toate partidele politice de a reprezenta într-un procent minimal femeile a fost Argentina în anul 1991. În Europa, prima țară a fost Belgia în 1994.

Argentina, o reușită în implementarea cotelor legislative

Adoptarea legii cotelor în Argentina („Ley de Cupo Femenino”) în anul 1991 a venit pe fondul unei mobilizări masive a femeilor din politică și a organizațiilor feministe, sprijinite de bărbați politici, inclusiv de șeful Statului la acea dată. Argentina cunoscuse încă din anii '50 o scurtă perioadă (1952 – 1955), în timpul celui de-al doilea guvern condus de Juan D. Peron, cu o prezență spectaculoasă pentru acele vremuri a femeilor în Camera Deputaților. Femeile au ajuns în anul 1955 să reprezinte 22% din totalul deputaților²⁴. Această situație remarcabilă s-a datorat eforturilor soției președintelui, Maria Eva Duarte de Peron, militantă care încă din 1949, la doar doi ani de la obținerea dreptul de vot de către femeile argentinene, a pus bazele Partidului Peronist Feminin (PPF) și a promovat în politică femei din sindicate

²⁴ Marcela Rios Tobar, *Mujer y Política. Ley de cuotas en America Latina*, pg. 101

și asociații feministe. Dictaturile militare care au urmat după anul 1955, întrerupte de scurte perioade democratice, nu au mai permis femeilor argentiniene aceeași libertate de acțiune. Înaintea adoptării legii cotelor în 1991, ele se regăseau într-o situație de marginalizare în viața politică, reprezentând 5,8% din deputați, în pofida faptului că în perioada tranziției democratice (1983-1989) jucaseră un rol important în apărarea drepturilor omului și participaseră din plin la organizarea campaniilor electorale ale partidelor.

Teoreticiana americană Mona Lena Krook a studiat îndeaproape procesul prin care Legea Cotelor a fost adoptată în Argentina în lucrarea *Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. Ea arată că ideea adoptării unei legi la nivel național s-a înfiripat în mintea argentinienelor din societatea civilă în urma contactelor pe care le-au avut la nivel internațional cu prilejul unor evenimente dedicate drepturilor femeilor, printre care cea mai importantă a fost Conferința Mondială a Femeii de la Nairobi în 1985. Politicienele la rândul lor au îmbrățișat ideea cotelor de gen în urma contactelor cu colegile lor europene din partide în care se adoptaseră sau se discuta aprins adoptarea unor cote voluntare (PSOE – Spania, SPD – Germania, Partidul ex Comunist din Italia) sau prin legăturile cu colegile din partidele din America de Sud. Ele fuseseră în mod particular interesate de cotele de 25% introduse în anul 1988 în interiorul Partidului Socialist Spaniol²⁵.

Proiectul de lege depus de politicienele argentiniene în 1990 a trecut de Senat fără probleme întrucât majoritatea senatorilor a crezut că proiectul avea să fie cu siguranță respins sau urma să expire data de adoptare a lui până să ajungă în Camera Deputaților. Adoptarea silențioasă de către Senat a proiectului a dat speranțe și a determinat un număr mare de femei, de la mai multe partide și din afara lor, să se mobilizeze pe toate fronturile pentru a face presiuni în favoarea adoptării lui de către Camera Deputaților. Mobilizarea pusă la cale de Rețeaua Feministelor Politice și de puținele deputate de la acea dată a primit sprijinul nesperat al președintelui Carlos Menem, astfel că, în urma unor dezbateri prelungite până la 2 noaptea în Camera Deputaților, contrar așteptărilor inițiale, Legea Cotelor a fost adoptată.

Legea 24.012 prin care a fost modificat Codul Electoral prevedea ca pe listele prezentate de partide în alegeri femeile trebuie să reprezinte cel puțin 30% din candidați și să se afle proporțional cu bărbații pe poziții eligibile, în caz contrar lista este respinsă. Doi ani mai târziu, printr-un decret prezidențial din 1993, s-a adoptat regulamentul de aplicare a Legii prin care se specifica mai clar că procentul de 30%

²⁵ Mona Lena Krook, *Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*, pg. 166 - 167

este înțeles ca procent minimal iar la fiecare 2 bărbați de pe listă trebuie să existe o femeie. Clarificările nu au fost suficiente pentru a convinge partidele să respecte legea iar câțiva ani de la adoptarea ei, chiar dacă o treime din candidați erau femei, majoritatea erau puse la coada listei, pe posturi neeligibile. Încălțările repetate ale normativei au determinat o nouă mobilizare a femeilor argentinene care s-a soldat cu procese intentate partidelor de către candidatele prejudiciate de propriile formațiuni politice și, mai târziu, în 1995, procese deschise de către Consiliul Național al Femeii, organismul guvernamental responsabil cu politicile egalității de gen. În pofida intențiilor partidelor de a eluda aplicarea cotelor, procentul femeilor din Camera Deputaților a crescut constant în anii următori, la 14,4% în 1993, 21,8% în 1995, ajungând la 30% în anul 2001 și la 40% în 2007. Pe măsură ce practicile și normele s-au împământat, controversile inițiale stârnite de Legea Cotelor s-au aplanat. La Senat, legea s-a aplicat odată cu amendamentele constituționale din 2001 prin care s-a decis ca reprezentanții acestei camere legislative să fie aleși în mod direct, la fel ca deputații. Reforma constituțională a făcut ca de la procente extrem de mici de 4,2% în 1992, 6,1% în 1995 și 3% în 1999, femeile să ajungă să reprezinte 35,2% în 2001, 43,7% în 2003, 42,3% în 2005 și 38,9% din totalul senatorilor (în Argentina în o treime din districte mandatele senatorilor se renovează o dată la 2 ani). Procentele mari de reprezentare feminină înregistrate după aplicarea legii arată că Argentina a implementat cu succes această măsură, succes care s-a datorat forței de mobilizare a femeilor din partide și din mișcările civile. Mobilizarea lor a permis nu doar adoptarea legii, ci și respectarea ei. Existența sancțiunii de invalidare a listei în caz de nerespectare a legii a asigurat în mare parte reușita implementării.

Argentina a fost prima dintr-un șir de state sud-americane care au recurs la cote de gen legislative pentru a depăși deficiența de reprezentare a femeilor. În decursul a câtorva ani, rând pe rând măsura a fost adoptată în: Brazilia (1996); Costa Rica (1997); Republica Dominicană (1997); Ecuador (1997); Honduras (2000), Mexic (2002); Panama (1997), Paraguay (1996); Peru (1997), Uruguay (2009), cu toate că nu în toate țările a dat roade asemănătoare. La extrema cealaltă, în țara vecină Argentinei, Brazilia, lipsa unei dezbateri reale a făcut ca legea să fie fragilă și ușor eludabilă de către partide, neexistând stipulate sancțiuni clare pentru încălcarea ei. În Venezuela, legea cotelor adoptată în 1997 a condus la creșterea procentului femeilor parlamentare de la 6 la 12% însă după ce în anul 2000 legea a fost declarată neconstituțională la următoarele alegeri procentul femeilor în corpul legislativ a coborât la 9,7%²⁶.

²⁶ Baza de date *QuotaProject*, <http://www.quotaproject.org>

Popularitatea sistemului de cote în țările latino-americane și adoptarea acestora de parlamente dominate de bărbați se explică nu doar prin mobilizarea exemplară a femeilor ci și prin contextul istoric marcat de tranziția la democrație. Acest context care i-a făcut pe mulți lideri politici bărbați să caute soluții pentru democratizarea țărilor lor și ruperea de trecutul dictatorial.

Același context istoric de tranziție de la un regim dictatorial la un regim democratic a făcut ca în alt colț al lumii cotele de gen în politică să prindă la fel de bine. Este vorba de țări din fosta Iugoslavie ca Serbia, Macedonia, Bosnia și Herțegovina. Dar acesta nu reprezintă unicul context istoric în care cotele sunt adoptate, dovadă că ele există și în legislațiile altor țări ca Franța, Spania, Portugalia, Slovenia, Polonia, Albania, iar la nivel regional în Italia există cote în nu mai puțin de 12 din cele 20 de regiuni ale țării²⁷.

Franța: conceptul de „paritate” în loc de „cote de gen”

Franța reprezintă un exemplu aparte de implementare a cotelor de gen în politică întrucât justificarea adoptării acestei măsuri a mers pe un drum diferit față de clasicele teorii legate de politica prezenței și de interesele comune ale femeilor. Din cauza universalismului francez care stă la baza filosofiei de Stat a Franței, inițial cotele de gen nu au putut fi implementate pentru că se credea că introduceau o diferențiere neconstituțională între cetățeni în cadrul procesului electoral. Detractorii nu au fost de acord cu măsurile speciale, mai ales că o dată acceptate în cazul femeilor, urmau să constituie un precedent pentru revendicarea unei reprezentări politice a minorităților etnice.

Adoptarea Legii Parității în anul 2000 de Parlamentul francez a fost rodul a două decenii de activism politic intens în care s-au implicat importante figuri ale politicii franceze, inclusiv președinți și prim-miniștri. Franța a fost prima țară care a impus prin lege perfectă egalitate de 50/50 în reprezentarea politică.

Istoria parității în Franța s-ar putea spune că începe încă din 1884 când sufragista Hubertine Auclert a scris că femeile ar trebui să aibă jumătate din fotoliile reprezentanților Adunării Naționale²⁸. Un aspect

²⁷ Baza de date *QuotaProject*, <http://www.quotaproject.org>

²⁸ Isabelle Giraud & Jane Jenson, *Constitutionalizing Equal Access: High Hopes, Dashed Hopes?*, în *Has Liberalism Failed Women?*, citată de Darren Rosenblum în *Parity/Disparity: Electoral Gender Inequality on the Tightrope of Liberal Constitutional Traditions*, pg.1139

interesant este acela că franțuzoaicele au fost printre ultimele cetățene europene care au primit dreptul de vot, de abia în 1944, după căderea regimului de la Vichy.

Reprezentarea lor politică a rămas la cote extrem de scăzute după acest moment istoric, astfel că în 1973 Partidul Socialist Francez a decis că se impunea stabilirea unei cote minimale de 10% pentru femei în desemnarea propriilor candidați în alegeri. Această cotă internă de partid în PS a crescut de mai multe ori în următoarele decenii și de abia din anii 90 a fost cu adevărat respectată²⁹. Celelalte partide franceze nu au adoptat niciodată cote de gen interne. La scurt timp după adoptarea cotelor în PS, s-au înregistrat mai multe tentative de a implementa cotele la nivel național. Una s-a concretizat în 1982 prin adoptarea unei legi care obliga partidele ca pe listele electorale municipale să aibă minim 25% candidați din fiecare gen. Ideea fusese sugerată anterior, în 1976, de Françoise Giroud în lucrarea „O mie de măsuri pentru femei”³⁰. Giroud considera că impunerea unui procent de cel puțin 25% de femei în alegerile municipale ar fi primul pas pentru a crește prezența lor numerică și de a obliga partidele să-și deschidă porțile pentru recrutarea lor.

În anul 1982 s-a întâmplat un lucru care avea să marcheze radical discursul în favoarea cotelor de gen în următorii ani. Legea cotelor pentru alegerile municipale a fost contestată la Curtea Constituțională și declarată neconstituțională. Prin decizia nr. 82-146 DC din 18 noiembrie 1982, Curtea Constituțională, formată exclusiv din bărbați, a considerat că impunerea de cote încalcă suveranitatea națională și dreptul universal de sufragiu, în sensul că fiecare cetățean are dreptul de a vota și de a fi votat în aceleași condiții. Această decizie se înscria în filosofia politică a revoluției franceze și Declarația drepturilor și cetățeanului (1789) conform căreia individul este singura categorie în baza căreia poate fi legitimată reprezentarea politică.

Din cauza deciziei de neconstituționalitate din 1982, campania pentru reprezentarea politică a femeilor a luat o turnură aparte în Franța, prin evitarea termenului „cote” într-o primă fază și printr-o argumentare diferită față de cea din restul țărilor. Noul concept sub care s-a dus această campanie a fost cel de paritate.

Paritatea pleacă de la premisa că ființa umană este duală, bărbat și femeie, prin urmare aceeași dualitate trebuie să se regăsească în reprezentarea politică. Campania în favoarea parității a pornit o dată cu publicarea cărții *Au pouvoir citoyennes -Liberté, égalité, parité* în 1992. Autoarele Françoise

²⁹ Katherine A. R. Opello *Gender quotas, parity reform, and political parties in France*, pg. 31

³⁰ Joan Scott *Parite*, pg. 40

Gaspard, Claude Servan-Schreiber și Anne Le Gall au venit cu argumentul că sexul este relevant în definirea individului abstract, nu ca diferență sexuală, nu ca un set de atribute definite cultural, ci ca o dualitate anatomică. Întrucât ființele umane au două sexe iar sexul a fost folosit pentru descalificarea femeilor în favoarea bărbaților, calea spre egalitate este de a redefini individul uman ca fiind plural, format din două părți³¹. Argumentul venea în contra retoricii universalismului francez care făcuse posibilă contestarea cotelor de gen în 1982.

Strategia de a se delimita de cote fusese adoptată și pentru a face față criticilor care insinuau că, în baza argumentului numeric, inevitabil și alte comunități subreprezentate vor ridica pretenții similare (comunități rasiale, religioase, culturale sau sexuale). Pentru mulți susținători ai parității, ideea că paritatea nu are nimic de-a face cu cota s-a bazat pe ideea că diviziunea între sexe prevalează asupra altor diferențe (de clasă, vârstă, etnie, rasă, etc.)³².

Prin urmare, spre deosebire de motivațiile din alte țări, ideea paritariștilor francezi nu era de a apăra un interes special al femeilor sau de a aduce o viziune feminină în luarea deciziilor ci de a recunoaște „adevărata natură” a femeilor, diferența lor esențială. Dualitatea anatomică a ființei umane a fost calea de a revendica dreptul egal al femeilor de a reprezenta umanitatea. „Specia umană este o unitate ce se susține pe două picioare – două picioare care sunt parte a unui singur corp iar ele nu sunt interschimbabile. Noi cerem recunoașterea politică a acestei dualități – nu a diferenței, ci a dualității. Aceasta este paritatea”³³. Această dualitate nu se bazează pe ideea de complementaritate și nici pe cea de alcătuire heterosexuală a societății, acestea fiind considerate definiții culturale. Ideea era mai degrabă aceea de a recunoaște că bărbații și femeile există ca două tipuri umane.

În ianuarie 1993 a luat ființă „Organizația femeilor pentru paritate” iar câteva luni mai târziu Le Monde a publicat un manifest în care diverse organizații și persoane cereau aprobarea unei Legi Organice care să specifice că adunările alese, atât la nivel teritorial cât și național sunt alcătuite dintr-un număr egal de femei și bărbați („Manifeste des 577 pour une démocratie paritaire”). Un alt manifest important a fost publicat în 1996 și semnat de 10 femei ex miniștri (Le Manifeste des dix pour la parité). Revendicarea parității de gen s-a potrivit cu contextul mai larg al dezbaterilor de pe scena politică din Franța din perioada anilor '90 referitoare la criza reprezentării politice. După scandalurile cu care s-au confruntat

³¹ Joan Scott, op. cit, pg. 60

³² Laure Bereni *Gendering French "Republican" Representation Through Affirmative Action? The Case of Gender Parity Reform*, pg. 9

³³ Claude Servan-Schreiber, *Dialogue de femmes* citat în Joan Scott, op. cit, pg. 61

atât stânga cât și dreapta politică, una din preocupări a fost cea a „modernizării vieții politice” care să reducă distanța dintre cetățeni și clasa politică³⁴. Încă de la începuturile sale, campania pentru paritate a sugerat că prin creșterea numărului de femei în rândul reprezentanților politici calitatea democrației crește, făcând corpul reprezentanților mai asemănător cu cel al cetățenilor.

În anii care au urmat, discuțiile în Franța pe tema reprezentării politice a femeilor s-au intensificat. S-au format noi grupuri (Parité, Parité 2000, Parité-infors, Assemblée des femmes) și rețele ale organizațiilor de femei (Elles Aussi, Réseau Femmes pour la parité, Demain la Parité, Réseau Femmes et Hommes pour la parité)³⁵ pentru susținerea campaniei în favoarea parității. În anul 1995, președintele Jacques Chirac a creat Observatorul pentru Paritate, în baza unei promisiuni din campania electorală.

Cu timpul, o parte a partizanilor, spre deosebire de fondatorii mișcării, au început să folosească termenul „paritate” cu semnificația de „cote”. În plenul Adunării Naționale din data de 11 martie 1997, ambii termeni, „cotă” și „paritate”, au fost prezenți în cadrul dezbaterii despre „rolul femeilor în viața politică”. Primul ministru la acea dată, Alain Juppe, a respins ideea că femeile sunt un grup minoritar. Mai degrabă „sunt una din cele două părți ale umanității”. Primul ministru a dat chiar și un citat din Geneză 1:27 „Dumnezeu a creat omul după chipul și asemănarea sa... l-a creat ca bărbat și femeie”³⁶.

Pentru a nu se repeta istoria din anii '80 și pentru a evita invocarea neconstituționalității, o condiție preliminară pentru adoptarea unei legi a parității a constituit-o modificarea constituției, lucru care s-a petrecut în anul 1999. La art. 3 din Constituție s-a adăugat un amendament care prevede că „Legea încurajează accesul egal al bărbaților și femeilor la funcțiile alese” iar la art. 4 referitor la partidele politice s-a specificat că: „Partidele politice vor contribui la realizarea principiului enumerat la ultimul alineat al art. 3, în condițiile prevăzute de lege”.

Legea Parității a stabilit două instrumente legale: pe de o parte că listele partidelor pentru alegerile locale și europene trebuie să fie paritare în privința genului, pe de cealaltă parte, pentru restul alegerilor erau prevăzute sancțiuni financiare pentru partidele care nu respectă principiul parității de gen.

Atât la introducerea amendamentelor în Constituție cât și la adoptarea Legii Parității în 2000, un rol influent l-a avut filosoafa Sylviane Agacinski, soția primului ministru Lionel Jospin, autoarea pamfletului

³⁴ Yves Sintomer, *Gender and Political Representation: the Question of Parity in France*, pg. 3

³⁵ Laure Bereni, *French Feminists Renegotiate Republican Universalism: The Gender Parity Campaign*, în revista „French Politics”, 2005, pg. 197

³⁶ Joan Scott, op.cit, pg. 96

La Politique des sexes din 1998. Viziunea sa se diferenția într-o oarecare măsură de cea a fondatorilor mișcării pentru paritate prin trecerea de la conceptul de „dualitate” la cel de „diferență” între cele două sexe. Agacinski a înlocuit individul abstract dual, format din cele două sexe, cu ideea de cuplu heterosexual complementar. Ființa umană este, în viziunea sa, formată dintr-o unitate reprezentată de cuplul reproducător ce fuzionează pentru a concepe un copil. Cele două părți ale sale sunt diferite și complementare. Complementaritatea celor două sexe trebuie tradusă în reprezentarea politică, recunoscând că poporul suveran este format din două sexe. Acest lucru nu înseamnă că bărbații îi vor reprezenta numai pe bărbați și femeile numai interesele femeilor. „Paritatea va reprezenta complementaritatea în reprezentarea națiunii, în ansamblul său, reprezentând prin urmare umanitatea națiunii în ansamblul său”³⁷. Agacinski a utilizat termenul de „mixitate” pentru a desemna raporturile egale între cele două tipuri umane diferite și complementare, tipul uman femeiesc și tipul uman bărbătesc, cele două versiuni ale umanității. *La Politique des sexes* a reprezentat un suport în favoarea parității în politică dar a fost în același timp un argument puternic împotriva căsătoriilor homosexuale. Instituțiile compuse dintr-un singur sex, fie că este vorba de parlamente, fie de familii, sunt inacceptabile pentru Agacinski. Această delimitare s-a făcut întrucât în aceeași perioadă în care se dezbătea oportunitatea Legii Parității, în paralel se duceau dispute în favoarea și în contra legiferării căsătoriilor homosexuale.

Legea Parității a fost adoptată pe 6 iunie 2000 cu denumirea de *Loi tendant à favoriser l'égal accès des femmes et des hommes aux mandats électoraux et fonctions électives*. Prin ea s-a impus ca la alegerile bazate pe sistemul de liste (sistem proporțional) fiecare sex să fie reprezentat cu 50%, cu o marjă de 1%, în caz contrar lista este respinsă. Alegerile reglementate de această lege sunt cele pentru Parlamentul European, alegerile regionale, alegerile pentru Senat (în departamentele cu mai mult de 3 senatori) și alegerile municipale (pentru municipiile cu peste 3.500 de locuitori). Pentru alegerile proporționale cu un singur tur (europarlamentare, Senat și alegerile regionale) legea impune ca numele de pe listă să alterneze de sus până jos. Pentru cele cu două tururi de scrutin (alegeri regionale și alegeri municipale în orașe cu peste 3500 de locuitori) paritatea trebuie atinsă pe grupuri de șase candidați (femeile și bărbații pot fi în orice ordine pe listă). Din 2003 legea s-a schimbat în ce privește alegerile regionale, astfel că, deși ele se desfășoară în două tururi de scrutin, se aplică alternanța strictă a candidaților în funcție de sex.

³⁷ Joan Scot, op. cit, pg. 119

Întrucât deputații din Adunarea Națională sunt aleși prin sistem majoritar uninominal în două tururi de scrutin, pentru aceste alegeri nerespectarea parității nu duce automat la respingerea candidaturilor ci la aplicarea unei sancțiuni financiare pentru partidele care prezintă mai puțin de 50% de candidaturi pentru un sex, cu o marjă admisă de 2%.

Diferențierea de sancționare a făcut ca efectele legii parității să fie mai puțin evidente în alegerile uninominale decât la cele proporționale, partidele preferând să suporte sancțiunile financiare acolo unde legea le permite. În nici un tip de alegeri, uninominale sau pe liste, nu s-a produs paritatea de 50/50 între femei și bărbați, cele mai notabile rezultate producându-se până la acest moment la alegerile pentru Parlamentul European unde femeile alese au reprezentat 43% în 2004 și un procent similar în 2009. În schimb, procentul femeilor în Adunarea Națională a fost doar de 12,5% în 2002 și 18,5% în 2007. Partidele de stânga au respectat mai mult legea decât cele de dreapta. Partidele mari, adică cele care au alte surse mai importante de finanțare decât bugetul public, au preferat să mențină candidaturile bărbaților și să piardă bani. De exemplu, Uniunea pentru o Mișcare Populară, principala formațiune de dreapta, a pierdut în 2002 peste 4 milioane de euro pentru că femeile au reprezentat mai puțin de un sfert din totalul candidaturilor³⁸.

Cu toate că rezultatele legii se lasă așteptate, în special în ce privește alegerile legislative, legea a condus la o schimbare fundamentală în acceptarea femeilor în politică și a dus ideea egalității între femei și bărbați în reprezentarea politică până în adâncul conștiinței francezilor. Revista *Elle* avertiza partidele că „a prefera să plătească bani în loc să respecte legea nu este întotdeauna convenient”³⁹, o dovadă că preocuparea pentru reprezentarea paritară a pătruns și în mediile mai puțin academice.

2. Cotele de gen în partide

O altă categorie de cote de gen este reprezentată de procentele auto-impuse de partide pentru respectarea egalității de gen în diverse aspecte ale activității lor. Se pot aplica pe trei paliere: în procesele de selecție a candidaților în alegeri, în alegerea membrilor organelor interne de conducere sau la nominalizarea în funcțiile publice. Acest tip de cote de gen este foarte răspândit în Europa unde, în

³⁸ Darren Rosenblum, *Parity/Disparity: Electoral Gender Inequality on the Tightrope of Liberal Constitutional Traditions*, pg. 1149

³⁹ Fitoussi, în Darren Rosenblum, op. cit, pg. 1152

unele cazuri, a fost adoptat încă din anii '70. Spre exemplificare, în cele ce urmează vor fi prezentate trei țări în care cotele de gen au fost adoptate de partidele politice: Germania, Suedia și Marea Britanie, fiecare cu specificitatea sa.

Germania

În Germania, cea mai mare țară UE din punct de vedere al populației, ideea cotelor de gen a apărut în anii '70 în cadrul Partidului Social Democrat (SPD), însă primul partid care a adoptat cote de gen a fost Partidul Verzilor în anul 1985, partid care ulterior, în anii '90, a adoptat pentru alcătuirea listelor un sistem tip fermoar (zipper system), adică o listă cu alternanță bărbat-femeie. Primul pas făcut de Verzi a provocat o reacție în lanț, partidele mari, SPD și CDU, adoptând și ele, rând pe rând această măsură, prin contagiare, încercând să nu-și strice imaginea în fața electoratului feminin. În SPD cotele de gen au fost introduse în anul 1988, la început cu un procent de 25% pentru femei, ulterior cu 30% și apoi, în 1994, procentul a ajuns la 40%. În prezent este aplicat sistemul fermoar, alternanța bărbat-femeie, cu excepția că la fiecare a cincea poziție se permite un candidat din oricare din cele două sexe. Partidul de dreapta, CDU, reticent în anii '80 la introducerea cotelor, a adoptat în cele din urmă un fel de recomandări procentuale, cunoscute sub numele de cote „flexibile” (Quoren). Această măsură s-a luat la insistența cancelarului Helmut Kohl și a președintei Bundestagului Rita Sussmüt⁴⁰. În partidul liberal FDP (Partidul Liber Democrat) regimul cotelor nu s-a dezbătut niciodată cu seriozitate⁴¹.

Introducerea cotelor în principalele partide germane s-a dovedit un succes în creșterea reprezentării femeilor, procentul acestora în Bundestag crescând de la 17,8% la sfârșitul anilor 80, până la 33% în 2009. Și în parlamentele Bundeslander procentul femeilor a crescut semnificativ, de la sub 10% la mijlocul anilor '80 până la o medie de 30%. În general, SPD este reprezentat în parlamentele federale Landtage cu un procent de 40% femei, Partidul Verzilor și PDS (Partidul de Stânga) cu 50%, iar Uniunea Creștin-Democrată (CDU) cu un procent mediu de 20% din totalul parlamentarilor⁴².

⁴⁰ Louise K. Davidson-Schmich *Implementation of political party gender quotas. Evidence from the German Länder 1990–2000*, pg. 214

⁴¹ Brigitte Geissel, “Germany: successful quota rules in a gendered society”, în *Electoral gender quota systems and their implementation in Europe*, pg. 65

⁴² Idem, pg. 71-72

Suedia

Suedia și în general țările nordice, deseori în dezbaterile referitoare la reprezentarea politică, sunt date ca exemple pozitive, ca ținte înspre care trebuie să se îndrepte și celelalte democrații pentru a ajunge la un echilibru de gen în politică. Cu toate acestea, două teoreticiene, Dahlerup și Freidenvall, atrag atenția că drumul urmat de suedezi nu este unul de urmat acum întrucât presupune o perioadă lungă de timp pe care femeile de azi nu ar trebui să fie dispuse s-o mai aștepte, și nu există garanții că se vor produce aceleași rezultate.

În primul rând, trebuie menționat că nici Suedia, nici Norvegia, Danemarca sau Finlanda nu au introdus vreodată cote de gen în legea electorală sau constituție cum s-ar crede, ci doar la nivel de partide, unele dintre ele. Aceste țări au fost aproape tot timpul în avangarda luptei de emancipare a femeilor și printre primele din lume în care femeile au obținut dreptul de vot. În Suedia ideea de a introduce cote de gen la nivel de partid a apărut încă din anul 1928, când Federația Națională a Femeilor Social-democrate a făcut o astfel de propunere Partidului Social-democrat. La vremea aceea, în multe țări din lume, inclusiv România, femeile nu aveau nici măcar dreptul de a vota. În următorii 50 de ani, femeile suedeze din partide și organizații politice de femei au continuat să se mobilizeze pentru a-și mări prezența în funcțiile de putere politică. Cotele de gen au fost inițial respinse pentru că erau considerate o formă de discriminare inversă. În anii '70, după aproape 50 de ani de la obținerea dreptului de vot, doar 10% din parlamentarii suedezi erau femei, situație care a provocat nemulțumire în rândul organizațiilor de femei din partide și din afara lor. Treptat, cotele au început să fie văzute ca o soluție rezonabilă, dar care trebuia utilizată doar ca ultimă resursă⁴³. Cotele de gen au fost adoptate mai întâi la nivel local în unele filiale ale Partidului Social Democrat. În Stockholm, principiul aplicat la alegerile municipale din 1968 și 1970 a fost ca la fiecare a treia poziție de pe listele electorale să se afle o femeie. La scurt timp s-a creat o presiune din exterior pentru partide de a arăta că fac efectiv ceva pentru electoratul feminin. Ele au trebuit să-și fixeze ținte interne și să insiste în recomandările către organele de conducere de a recruta mai multe femei pentru a crește reprezentarea politică în instituțiile locale, regionale și municipale. Cotele de gen în partidele suedeze au apărut când deja reprezentarea politică a femeilor depășise 30%. Așa cum s-a întâmplat și în alte țări, primul pas l-a făcut un partid mic, Partidul Verde în 1987, urmat la scurt timp de Partidul de Stânga. Cel mai mare partid suedez, Partidul Social Democrat, s-a decis să

⁴³ Lenita Freidenvall, "Sweden: small steps, big consequences" în *Electoral gender quota systems and their implementation in Europe*, pg. 108

adopte sistemul cotelor de abia în 1993, după ce la alegerile din 1991 s-a produs pentru prima oară după decenii un regres în reprezentarea femeilor, de la 38% la 33%, fapt care a dat de gândit că o coborâre și mai mare era posibilă. Sistemul implementat de Partidul Social Democrat a fost de tip fermoar (sistem numit în Suedia „varannan damernas” adică „fiecare al doilea loc este doamne”⁴⁴), care presupune alternanța bărbat-femeie de sus în jos pe lista electorală.

Partidele de centru și cele de dreapta nu au adoptat cote de gen, ci doar recomandări interne. În prezent, cele trei partide suedeze în care se aplică sistemul fermoar pentru alcătuirea listelor au în Parlament un procent aproximativ egal de femei și bărbați. Interesant în cazul suedez este că, așa cum arată Freidenvall și Drude Dahlerup, buna reprezentare a femeilor în politică nu se datorează cotelor de gen, acestea nefăcând altceva decât să confirme o situație de fapt și să fie o piedică în caz de reapariție viitoare a unui mecanism de excluziune. Explicațiile stau mai degrabă în rata mare de ocupare a femeilor pe piața muncii, nivelul de educație, dezvoltarea Statului bunăstării, precum și în factori culturali legați de religia protestantă și de atitudini față de egalitatea de gen de-a lungul istoriei în țările nordice. Nu sunt de neglijat nici factorii instituționali cum ar fi sistemul electoral, mărimea districtelor, ideologia partidelor și regulile de partid, precum și participarea parlamentară a femeilor. Călea de creștere a reprezentării femeilor în Suedia aparține unui discurs de tip „incremental track” care descrie un mod lent și complex, într-un context favorabil, care a dus la procente de peste 40% a femeilor în posturile de conducere politică. În schimb, în prezent cotele de gen, în special cele de la nivel legislativ sau constituțional, urmăresc arderea unor etape și creșterea rapidă a reprezentării femeilor (modelul fast track). De aceea Dahlerup consideră că modul în care țările scandinave au ajuns la echilibrul de gen în reprezentarea politică nu reprezintă acum o rută de urmat⁴⁵. Prin introducerea cotelor de gen în legislație, Costa Rica de exemplu a cunoscut în 2002 o creștere a femeilor în Parlament de la 19% la 35%. În Danemarca, unde 38% din parlamentari sunt femei, pentru a ajunge la acest procent a fost nevoie de 20 de ani de creștere graduală de-a lungul a mai multor legislaturi.

Marea Britanie

⁴⁴ Krook, op. cit. pg. 109

⁴⁵ Drude Dahlerup, op. cit.

În Marea Britanie cotele de gen în partide au luat o formă aparte din cauza sistemului electoral de vot majoritar cunoscut ca „first past the post” (primul care trece linia de sosire este câștigător). Din acest motiv, cotele de gen au fost elaborate pentru listele de candidați a fi selectați de o organizație locală la desemnarea candidatului într-un anumit district electoral.

Primele cote de gen au fost introduse în anii '80 mai întâi de două partide mici care au fuzionat formând actualul partid Liberal Democrat, al treilea partid ca mărime din Marea Britanie. Primul a fost Partidul Social Democratic (SDP) în anul 1981 care a decis că listele sale de candidați în fiecare circumscripție trebuie să se includă cel puțin o femeie, apoi de Partidul Liberal care a adoptat aceeași măsură doi ani mai târziu. Cele două partide au fuzionat în 1988 continuând politica măsurilor pozitive în favoarea reprezentării mai bune a femeilor.

În Partidul Laburist discuțiile despre introducerea unor acțiuni afirmative au început încă din anii '70. În 1987 partidul a decis adoptarea unei măsuri similare cu cea a social democraților și liberalilor (pe listele de candidați să existe cel puțin o femeie). În 1989 prin rezoluția Composite 54 s-a decis că introducerea de cote este unica cale efectivă de a asigura reprezentarea femeilor la toate nivelele partidului. În următorii ani numărul de candidați femei a crescut, dar cel mai adesea erau poziționale în districte pierzătoare fapt pentru care creșterea nu s-a reflectat la fel și în Parlament.

Adevărata soluție a fost găsită în 1993 când laburiștii au adoptat sistemul denumit „all women shortlists” (AWS). Acest mecanism constă în obligația ca în unele districte electorale listele de candidați⁴⁶ să fie formate exclusiv din femei. Districtele electorale sunt grupate pe regiuni iar obligația este ca AWS-urile să fie folosite la pre-selectarea candidaților în jumătate din locurile vacante în care partidul are posibilități de câștig, inclusiv pentru locurile de unde un parlamentar laburist se retrage din funcție⁴⁷. În 1996, sistemul AWS-urilor a trebuit temporar abandonat din cauza unei decizii judecătorești favorabile unor doi membri ai Partidului Laburist, Peter Jepson și Roger Dyas-Elliott, care se plânseseră că sunt discriminați pentru că n-au putut candida în districtele lor din cauza AWS-urilor. De abia în anul 2002, după amendarea Legii privind Discriminarea de Gen (Sex Discrimination Act), laburiștii au putut recurge din nou la măsura AWS-uri. Între timp, la alegerile pentru parlamentele din Țara Galilor și Scoția au

⁴⁶ În mod normal în Marea Britanie cele 3 partide principale au următorul sistem de selecție a candidaților pentru alegeri: organizația locală face o preselecție și întocmește o listă cu potențialii candidați, după care din respectiva listă aprobă candidatul care urmează să reprezinte Partidul în alegerile uninominale în colegiul electoral. Ulterior acesta trebuie să primească aviz de la organizația centrală (de exemplu candidații laburiști trebuie aprobați de Comitetul Executiv).

⁴⁷ Krook, op. cit., pg. 132 – 160

folosit alt sistem, denumit de „înfrățire”, prin care districtele electorale au fost împărțite pe regiuni apoi grupate două câte două, într-un district urmând să fie ales un candidat femeie iar în celălalt un candidat bărbat. Chiar dacă AWS-urile au fost suspendate în 1996, la alegerile din 1997 Partidul Laburist desemnase deja candidații în baza sistemului AWS, astfel că în urma alegerilor femeile au devenit 24% din totalul parlamentarilor laburiști. Cu acest procent, reprezentarea femeilor în Camera Comunelor s-a dublat, de la 9,2% cât fuseseră alese în 1992, la 18,2%, în ciuda faptului că la celelalte două partide (Partidul Conservator și Partidul Liberal Democrat) numărul femeilor a scăzut. Femeile laburiste alese au devenit un simbol al reformei pe care Tony Blair își propusese s-o facă în partid iar presa le-a numit „Blair’s Babes” deși Tony Blair nu fusese un suporter al AWS-urilor⁴⁸.

Adoptarea sistemului AWL a fost discutată și în interiorul Liberal Democraților la conferința partidului din 2001, însă a fost respins în favoarea adoptării unor cote de 40% pentru listele de candidați. Nici Partidul Conservator nu a îmbrățișat acest sistem, preferând recomandările interne și obiectivele pe termen scurt. După alegerile din 2005, câștigate de Partidul Laburist, s-a văzut că sistemul cel mai eficient pentru o mai bună reprezentare a femeilor rămâneau AWS-urile: femeile au reprezentat 28% din totalul parlamentarilor laburiști, 16% din cei Liberal Democrați și doar 9% din conservatori. Conservatorii și-au schimbat conducerea la scurt timp după alegeri, iar noul lider David Cameron s-a arătat dispus să ia măsuri ferme de îndreptare a sub-reprezentării femeilor. A mers până într-acolo încât a propus ca sistemul AWS să fie adoptat și de conservatori, dar rezistența din interiorul partidului l-a făcut să-și abandoneze planurile.

3. Locurile rezervate

O a treia formă pe care o îmbracă cotele de gen este cea de locuri rezervate. Un anumit procent sau un număr din locurile din Parlamentul național, regional sau local este alocat exclusiv femeilor. Diferă față de cotele de gen legislative prin faptul că nu se aplică candidaților ci vizează direct posturile din corpul legislativ în care se aplică.

Acest tip de cote nu există în Europa pentru femei, dar este întâlnit pentru minoritățile etnice în România, Cipru, Croația, Slovenia și unele țări din fosta Iugoslavie.

⁴⁸ Idem, pg. 147

Din punct de vedere geografic, locurile rezervate pentru femei în Parlament se regăsesc în diverse țări asiatice (India, Pakistan, Filipine, Bangladesh, Afganistan, Kîrgîzstan), din Orientul Mijlociu și nordul Africii (Iordania, Egipt, Maroc, Eritreea) și în o serie de țări sub-sahariene (Sudan, Rwanda, Kenya, Niger, Senegal, Somalia, Tanzania, Uganda)⁴⁹. În multe din aceste țări sunt rezervate locuri în Parlament atât femeilor cât și altor grupuri etnice, religioase sau de altă factură (de exemplu în Uganda sunt rezervate locuri persoanelor cu handicap și militarilor).

Procentul sau numărul de locuri rezervate femeilor diferă mult, de la 12 locuri în Iordania (10%) sau 3% în Kenia, până la 30% în Tanzania și Eritreea, putând ajunge la 50% în unele panchayats (parlamente locale) și municipalități din India.

Locurile rezervate femeilor sunt cel mai vechi tip de cote, prima oară fiind introduse în 1935 în India⁵⁰. În multe din țările unde este adoptată, această măsură este considerată unica formă de a asigura o reprezentare rezonabilă a femeilor. De exemplu în Pakistan implementarea unui sistem de rezervare a 60 de locuri pentru femei (17,5% din totalul posturilor de parlamentari) a făcut ca în anul 2002 procentul femeilor să crească de la 2,3% la 21,3% în Adunarea Națională și de la 1,1% la 18% în Senat⁵¹. Însă există și țări în care procentul femeilor a depășit locurile rezervate, cel mai elocvent caz fiind Rwanda, unde cu toate că procentul rezervat lor este de 30%, femeile reprezintă în acest moment peste 50% din parlamentari. Această situație se datorează unui complex de factori, cum ar fi contextul demografic al acestei țări în care în urma genocidului din 1994, datorită mortalității mari a bărbaților, femeile au căpătat un rol mai important atât la nivel social cât și politic.

⁴⁹ Baza de date Quota project, <http://www.quotaproject.org>

⁵⁰ În prezent în India există locuri rezervate pentru femei doar la alegerea adunărilor locale și municipale, de 33% și chiar 50% în unele regiuni. Din 2002 există o amplă dezbatere pentru introducerea locurilor rezervate la nivelul camerei joase a Parlamentului (Lok Sabha) și în adunările legislative prin adoptarea amendamentului 108 din Constituție cunoscut ca „Women's Reservation Bill”).

⁵¹ Krook, op. cit, pg. 76

PARTEA A II-A. COTELE DE GEN ÎN ROMÂNIA

În România, prezența în viața politică a femeilor a cunoscut o scădere după revoluția anticomunistă din decembrie 1989, printre cele mai dramatice din regiune. În ultima decadă a regimului dictatorial, în organismul legislativ unicameral reprezentat de Marea Adunare Națională, femeile ajunseseră să depășească procentul de 30%, în schimb în primele Parlamente postcomuniste ele nu au mai atins nici 5%.

Tabel 1. Prezența femeilor în Parlamentele României după 1989⁵²

Legislatura	Total parlamentari	Din care femei	% femei
1990-1992	486	24	4,93
1992-1996	481	18	3,74
1996-2000	483	23	4,76
2000-2004	481	52	10,81
2004-2008	460	47	10,21
Alegerile din 2008	471	46	9,76

Elaborat în baza datelor Asociației Pro Democrația
din Ghidul Consilierului Local, 2009

La firava prezență feminină din Parlament în perioada după decembrie 1989 se adaugă absența completă a femeilor din cabinetele de miniștri, absență care se întinde până în anul 1996 când Daniela Bartoș a preluat pentru scurt timp funcția de ministru al Sănătății în Guvernul Văcăroiu, cu câteva luni înainte de alegeri. La nivel local, conform datelor Agenției Naționale pentru Egalitatea între Femei și Bărbați pe anul 2008, femeile ocupă 12,6 % din posturile de consilieri județeni și 10,7% din cele de

⁵² Datele din tabel reflectă totalitatea mandatelor de parlamentari deținute de femei de-a lungul legislaturilor de după 1989, inclusiv mandatele femeilor care au preluat funcțiile vacante la mijlocul sau spre finalul legislaturii.

consilieri locali și nici o femeie nu a fost primar al unuia din marile orașe ale țării. În fruntea țării, nicio o femeie nu a deținut funcția de prim ministru sau președinte. Cumulate, aceste date fac ca România să se situeze înspre coada clasamentului mondial la capitolul empowerment-ului politic al femeilor, pe poziția 109 din 134 de țări⁵³, deși la celelalte capitole, respectiv participarea femeilor în economie și piața muncii, educație și accesul la sănătate, se situează pe poziții mai bune, apropiate de media țărilor europene.

O slabă prezență a femeilor în politică după căderea comunismului s-a manifestat în toate țările fostului bloc sovietic, nu numai în România, și se datorează în parte respingerii egalitarismului impus cu forța de vechiul regim la nivel propagandistic și formal, ceea ce a condus la întoarcerea la valorile dinaintea instaurării regimului comunist și la dezvoltarea unui patriarhat modern⁵⁴. Relațiile de gen în comunism fuseseră egale doar la nivelul ideologiei oficiale, egalitatea fiind goală de conținut în lipsa drepturilor cetățenești. Atât femeile cât și bărbații au fost egali, nu în drepturi, ci în îndatoriri față de Statul-pater, iar în ce privește relațiile informale, patriarhatul de tip tradițional s-a menținut pe toată perioada comunistă. Bărbatul a continuat să fie considerat cap al familiei și să-și manifeste dominația în spațiul domestic. Femeile, forțate să intre pe piața muncii și să lucreze cot la cot cu bărbații, s-au confruntat în comunism cu dubla zi de muncă, purtând singure responsabilitatea muncilor casnice și de îngrijire a copiilor. După ce regimul dictatorial s-a dizolvat, egalitarismul formal s-a prăbușit odată cu el, scoțând la lumină în spațiul public relațiile inegale dintre femei și bărbați. Resursele deținute de Stat în regimul totalitar dinainte de '89 au stârnit odată cu trecerea la economie de piață o competiție inegală. Vechii deținători ai pârgiilor de putere au profitat din plin de noul capitalism pentru a se transforma în oligarhi deținători ai capitalului economic și totodată al celui politic. Analizând acest fenomen, Mihaela Miroiu arată că, în afara unui patriarhat de tip țărănesc și a patriarhatului de Stat, după '89 a apărut un patriarhat capitalist sub forma unei polarizări sociale în care o elită ajunge să monopolizeze puterea și să dețină capitalul economic, social sau simbolic. „Este lumea unei elite a oligarhiilor masculine care exclud femeile și, de bună seamă, este inaccesibilă și pentru cei mai mulți bărbați”⁵⁵. În cadrul acestui sistem, principalii deținători și administratori ai capitalului economic sunt bărbați, lucru care se reflectă anual în topul celor mai bogați 300 sau 500 de români, de unde femeile sunt absente cu câteva excepții. La vârful marilor companii, bănci, trusturi de presă, societăți de Stat, puterea este deținută preponderent de bărbați. Formarea acestei oligarhii masculine a fost posibilă și pentru că în cei 45 de ani de comunism

⁵³ Raportul Forumului Economic Mondial privind Diferențele de Gen la nivel global pe anul 2010

⁵⁴ Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie*, pg. 230

⁵⁵ Idem, pg. 239 - 240

relațiile de gen s-au menținut profund inegale, inclusiv la nivelul nomenclurii de partid și a structurilor de guvernare a țării, nemaivorbind de cele de poliție politică, în pofida discursului oficial și a măsurilor luate pentru a da impresia egalității.

În aceste condiții, în diferite ocazii s-a discutat de adoptarea unor măsuri prin care să se mărească legitimitatea clasei politice și să facă reprezentanții politici să fie mai receptivi la interesele cetățenilor sau măsuri care să vizeze o reînnoire a clasei politice. Slaba prezență a femeilor a atras atenția de abia la un deceniu după căderea comunismului, pe primul loc în perioada tranziției la democrație situându-se promovarea tinerilor. În loc să caute explicații mai profunde pentru reprezentarea deficitară a femeilor în fruntea țării, mulți politicieni și analiști politici s-au limitat în a vorbi de un „sindrom Elena Ceaușescu” sau de a refuza să considere genul un aspect important de luat în seamă în împărțirea puterii politice. Cu câteva excepții, ideea unor cote de gen în politică care să forțeze partidele politice dominate de bărbați să manifeste o mai mare deschidere spre femei a fost considerată inacceptabilă, din motivele pe care le vom analiza în cele ce urmează. Un motiv a fost asocierea cotelor cu regimul comunist, care ar face măsura să fie impopulară printre cetățeni, dar, așa cum se va arăta, această justificare nu a funcționat în privința cotelor pentru minoritățile etnice, prin urmare nu ar trebui să se folosească nici în cazul femeilor.

I. Prezența femeilor în politică înainte de 1989

În noua organizare socială pusă la cale cu forța de comuniști după preluarea totală a puterii în anul 1947, femeile au fost tratate ca alte categorii oprimate sub anterioara orânduire capitalistă. În spiritul ideologiei egalitariste, s-a stabilit promovarea în organele de partid și de Stat a cadrelor provenind din clasa muncitoare, a femeilor și a membrilor unor minorități etnice. Cu toate acestea, în nici un moment măsurile adoptate pentru a asigura prezența femeilor în structurile de conducere politică și de Stat nu au vizat egalitatea deplină cu bărbații, țintind cel mult asigurarea unui procent de 30% pentru femei.

Proporția femeilor în structurile politice și administrative a variat invers proporțional cu puterea reală a respectivei structuri. De exemplu, pe măsură ce Marea Adunare Națională pierdea din putere în anii '80 prin instaurarea regimului socialist dinastic al familiei Ceaușescu, a crescut procentul femeilor din acest

organism. În Marea Adunare Națională femeile au avut o prezență mai bună decât în Comitetul Central al PCR, acesta din urmă fiind locul unde se luau în realitate cele mai importante decizii⁵⁶.

Două excepții notabile de la excluderea femeilor din spațiile de putere au avut loc în această perioadă: Ana Pauker, ministru de externe și vice-prim-ministru în primul guvern comunist instaurat după 1947, și Elena Ceaușescu, consoarta dictatorului Nicolae Ceaușescu în perioada 1965-1989, devenită începând cu 1980 prim-vice prim ministru, o funcție creată special pentru ea. Ana Pauker, unul din liderii cei mai puternici ai Partidului Muncitoresc Român (denumirea Partidului Comunist până în 1965) în primele două decenii ale regimului, a fost unică pentru toată perioada regimului comunist prin faptul că a fost o femeie care și-a obținut puterea mai degrabă direct decât prin intermediul unui protector masculin câștigându-și poziția în partid prin activitatea revoluționară⁵⁷.

În ce-o privește pe Elena Ceaușescu, ea a fost promovată intens de organele de propagandă ale regimului dictatorial ca un exemplu pentru rolurile ideale spre care ar trebui să tindă femeile vremii: Elena Ceaușescu, „femeie între femei, mamă, soție, savantă de renume mondial”, un simbol al noii feminități care a depășit barierele tradiționale devenind om de știință (în realitate ea terminând doar școala primară). De remarcat că ea prefera să fie definită, dovadă a patriarhatului existent, prin raportarea la soț și copii. După îndepărtarea dictaturii, în conștiința românilor Elena Ceaușescu avea să rămână o figură malefică, mai odioasă decât Nicolae Ceaușescu, deși i-a fost tot timpul subordonată. În mod curent slaba reprezentare din prezent a femeilor în politica actuală din România este explicată printr-un „complex” sau „sindrom Elena Ceaușescu”⁵⁸, în sensul că românii, femei și bărbați, ar considera nefastă prezența femeilor în politică pornind de la prestația consoartei dictatorului comunist. Nu e un caz singular întrucât, așa cum arată istoricul Lucian Boia, în istoria românilor femeile sunt greu acceptate în ierarhia superioară⁵⁹. Când sunt exemple pozitive, ele capătă o aură sacră, așa cum s-a întâmplat cu reginele Elisabeta (Carmen Sylva) și Maria, iar când sunt exemple negative cad în cealaltă extremă și sunt considerate vinovate pentru toate relele prin care trece poporul, mai mult decât bărbații posesori ai puterii în Stat. În plus, bărbaților de Stat li se iartă o parte a greșelilor atunci când acestea se explică prin slăbiciunile în fața unor femei malefice care i-ar fi controlat și manipulat. Un astfel de caz

⁵⁶ Mary Ellen Fischer, „Women in Romanian Politics: Elena Ceausescu, Pronatalism and the promotion of women” în *Women, state, and party in Eastern Europe* de Sharon L. Wolchik, Alfred G. Meyer

⁵⁷ Idem

⁵⁸ Despre acest “complex Elena Ceaușescu” vorbesc de exemplu politicianele Adriana Săftoiu (în ziarul Vertical News 16 noiembrie 2010), Manuela Mitrea (pe pagina web personală), Daciana Sârbu (interviu Ziare.com, 22 decembrie 2010).

⁵⁹ Lucian Boia *Istorie și mit în conștiința românească*, pg. 335-336

este și regele Carol al II-lea (1930 - 1940), instauratorul dictaturii carliste între 1938 și 1940, care ar fi fost sub influența nefastă a Elenei Lupescu, amanta și ulterior soția sa. În prezent, o altă femeie cu numele Elena, este vorba de Elena Udrea, este considerată o influență negativă pentru actualul președinte al României, Traian Băsescu. Coincidența de nume între Elena Lupescu, Elena Ceaușescu și Elena Udrea i-a făcut pe unii comentatori politici actuali și politicieni ai opoziției să vorbească chiar de un „blestem al Elenelor”⁶⁰ care s-a abătut asupra poporului român.

Începând cu mijlocul anilor '70, cotele de gen la stabilirea componenței structurilor de partid și de Stat au fost adoptate pe fondul unei voințe de promovare intensă a femeilor în politică a dictatorului Nicolae Ceaușescu, voință care ascundea de fapt, conform unor autori⁶¹, intenția de a facilita ascensiunea politică a soției sale. Printr-o hotărâre a Comitetului Executiv din 24 decembrie 1976 se stabilește o cotă de 25% pentru femei în comitetele județene, muncitorești, orașenești și comunale, precum și în birourile PCR din întreprinderi, instituții și unități agrare⁶². Cotele la nivelul central al PCR pentru reprezentarea femeilor la Congresul partidului și în Comitetul Executiv al acestuia, au fost stabilite în 1979 la 30%, însă în fapt în Comitetul Executiv femeile aveau să fie mai puține, 20%, oricum un salt față de reprezentarea de până atunci. În Marea Adunare Națională procentul de 30% a fost depășit încă din 1980 când femeile au ajuns să reprezinte 32,5% din membri⁶³. În aceeași perioadă însă se consolidează dominația clanului Ceaușescu asupra tuturor structurilor partidului și Statului, acestea din urmă pierzându-și puterea de decizie reală. În ultima perioadă a regimului comunist, „democrația socialistă” nu a fost niciodată mai departe de realitate, mai de față, chiar dacă Ceaușescu insistase să crească prezența muncitorilor și femeilor în organul „reprezentanților” poporului. Promovarea în funcții se făcea în baza loialității față de cuplul dictatorial iar în procesul de selecție aveau prioritate rudele apropiate sau chiar cele îndepărtate ale familiei conducătoare.

În dezbaterile de după căderea regimului comunist referitoare la introducerea unor acțiuni pozitive pentru creșterea reprezentării politice a femeilor apare ca exemplu negativ artificialitatea cotelor de gen impuse în regimul comunist. În anul 1997, la dezbaterile din Parlament referitoare la introducerea unei finanțări suplimentare pentru partidele cu mandate de parlamentari femei, inclusiv inițiativa respectivului proiect legislativ, Paula Ivănescu de la Partidul Democrat, se declara împotriva cotelor de

⁶⁰ Marius Ghilezan, *Blestemul Elenelor*, în revista „Observator Cultural” nr. 489, aug. 2009

⁶¹ Cristina – Liana Olteanu, *Femeia – politician în România anilor '70*, în revista Erasmus, nr. 12/2001, pg. 227

⁶² Idem

⁶³ Mary Ellen Fischer, „Women in Romanian Politics: Elena Ceausescu, Pronatalism and the promotion of women” în *Women, state, and party in Eastern Europe* de Sharon L. Wolchik, Alfred G. Meyer, pg. 132

gen pentru că „având experiența foarte apropiată din regimul pe care l-am înlăturat în decembrie '89, această măsură nu ar fi populară și nu ar fi nici eficientă”⁶⁴. Aceeași reacție au avut-o și alți parlamentari cu ocazia respective ședințe:

Mihai Baciú USD-PD: „Vreau să vă spun că nu sunt de acord cu procente, cu impunerea de cifre și mai știu eu cum, în instituții, în partide sau mai știu eu unde, în școli. Acest procedeu nu a dat rezultate. Atunci când a fost impus cu forța - și știți foarte bine că înainte de '89 s-a practicat acest procedeu - nu a dat rezultate, dimpotrivă, a stârnit o reacție de respingere a ideii egalității femeii cu bărbatul.”⁶⁵

Sistemul cotelor de gen din timpul regimului comunist a fost unul de fațadă, de propagandă, din moment ce instituțiile Statului nu funcționau democratic și nu aveau nimic în comun cu interesele cetățenilor. Deciziile importante nu se luau în adunările formale și nu urmăreau binele oamenilor ca indivizi. O dovadă este aceea că, deși în Marea Adunare Națională începând cu anul 1980 o treime din membri ajunseseră să fie femei, ele nu au împiedicat în nici un fel politica pro-natalistă a regimului, o politică abuzivă în urma căreia zeci de mii de femei și-au pierdut viața din cauza avorturilor clandestine și alte sute de mii au rămas cu traume fizice și/sau psihice.

Important este de a arăta că în timpul regimului comunist au existat nu numai cote pentru femei în reprezentarea politică ci și pentru minoritățile etnice, lucru care nu a împiedicat Parlamentul României să adopte imediat după revoluție din nou cote, mai precis locuri rezervate, pentru a asigura prezența în Parlament a câte unui reprezentant al acestor minorități. Nu același lucru l-a făcut pentru femei, ba mai mult, în mod curent s-a invocat că din cauza discreditării lor în timpul regimului comunist, cotele de gen nu ar fi populare.

II. Refuzul Parlamentului de a adopta măsuri speciale în favoarea reprezentării politice a femeilor în 1997

Așa cum am văzut la începutul acestei a doua părți a lucrării, reprezentarea politică a femeilor în România a cunoscut o scădere dramatică după căderea regimului comunist în decembrie 1989. În primi

⁶⁴ Stenograma ședinței din 4 septembrie 1997 din plenum Camerei Deputaților

⁶⁵ ibidem

ani ai tranziției acest fapt nu a preocupat nici clasa politică monopolizată de bărbați, nici mare parte din societatea civilă, considerându-se prioritare alte aspecte pentru a atinge democratizarea țării și funcționarea unui Stat de drept.

România ratificase încă din 1982 Convenția ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW) luând notă de recomandarea nr. 5 făcută în 1988 Statelor semnatare de a utiliza măsuri speciale cu caracter temporar, cum ar fi măsuri de acțiune pozitivă, tratament preferențial și sisteme de cote, pentru integrarea femeilor în educație, economie, politică și pe piața muncii. Dar introducerea unor astfel de măsuri speciale s-a dovedit a fi de neconceput pentru majoritatea deputaților români în 1997, an în care o deputată de la Partidul Democrat, Paula Ivănescu, a avut o inițiativă în acest sens.

Prin propunerea legislativă nr. 56/1997, Paula Ivănescu a propus modificarea art. 39 din Legea partidelor politice în vigoare la acea dată (Legea 27 /1996) astfel încât, din suma de bază alocată de la buget pentru subvenționarea partidelor politice să se rețină o cotă de 20% și care să se împartă în mod egal între partide în funcție de mandatele femeilor promovate în Parlament. Prin urmare, măsura se referea doar la acordarea unei bonificații financiare care să îndemne partidele să ia măsuri pentru a obține mai multe mandate de parlamentari pentru femei. Această prevedere, respinsă de majoritatea deputaților în anul 1997, este în prezent în vigoare în Legea Finanțării Partidelor Politice⁶⁶, fiind rediscutată și adoptată în anul 2006. Ea nu a însemnat, din păcate, o încurajare reală a partidelor de a se deschide mai mult către femei din moment ce în prezent procentul acestora în Parlament rămâne foarte scăzut.

Dezbaterile pe marginea propunerii legislative a Paulei Ivănescu s-au desfășurat în zilele de 4, 8 și 30 septembrie 1997 în plenul Camerei Deputaților. Printre cei mai vehemenți oponenți s-a numărat liberala Mona Muscă care, la ședința din 8 septembrie a susținut, în aplauzele colegilor liberali, că slaba prezență a femeilor în Parlament nu se poate rezolva prin discriminare pozitivă și că „este aproape jignitor să între femeile în politică pe baza unor sume de bani care se dau în plus partidelor”. La următoarea ședință care a avut loc pe 30 septembrie, Muscă a declarat în numele Partidului Național Liberal că acordarea unei bonificații partidelor care promovează femei în Parlament ar echivala cu „recunoașterea handicapului femeilor de a reuși prin ele însele, totalmente fals”. Totodată, a cerut deputaților să nu dezavantajeze

⁶⁶ Art. 14, alin. 2 din Legea 334/2006 prevede că „pentru partidele politice care promovează femei pe listele electorale, pe locuri eligibile, suma alocată de la bugetul de stat va fi majorată proporțional cu numărul mandatelor obținute în alegeri de candidații femei”

femeile prin adoptarea aceluia amendament, ci să lase femeilor dreptul de a concura în condiții egale și de a câștiga în condiții egale cu ale bărbaților.

Un alt argument susținut cu insistență împotriva propunerii a fost cel al neconstituționalității, considerându-se că măsura specială ar fi în contradicție cu principiul egalității cetățenilor români indiferent de sex, prevăzut de art.4 din Constituție. Acesta a fost punctul de vedere al Comisiei pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale care a dat aviz negativ propunerii legislative. În schimb, Comisia Juridică a dat un aviz favorabil și a cerut dezbaterea ei în procedură de urgență motivând că Statul român este semnatar al unor documente internaționale cu privire la drepturile economice, politice, sociale și culturale ale femeii.

Ca argumente favorabile propunerii legislative a Paulei Ivănescu, s-a amintit că reprezentarea deficitară a femeilor, sub 5% la acea dată, este un deficit de democrație și că România este semnatară a CEDAW, convenție care recomandă adoptarea unor măsuri speciale temporare pentru femei. Radu Berceanu, deputat USD-PD, le-a amintit colegilor că pentru minoritățile etnice există locuri rezervate în Parlament, stabilite conform Constituției, prin urmare există deja deputați care intră în Parlamentul României printr-o acțiune pozitivă⁶⁷.

Invocarea încălcării principiului egalității între cetățeni s-a făcut, cu precădere în anii '80-'90, în aproape toate țările în care s-a discutat adoptarea unor măsuri pozitive de gen în reprezentarea politică. În două țări de origine latină ca România, Italia și Franța s-a ajuns până într-acolo încât legea de introducere a unor cote de gen în politică a fost declarată neconstituțională. În Italia acest lucru s-a întâmplat în 1995 cu legea „cotelor roze”, așa cum erau numite în presa italiană aceste măsuri. În Franța, în anul 1982 Curtea Constituțională a declarat neconstituțională o lege a cotelor pentru alegerile municipale. Acesta a fost principalul motiv pentru care, înainte adoptării actualei Legi a Parității, parlamentarii francezi au amendat Constituția, mai precis art. 3 și art. 4, la care au adăugat specificarea clară că trebuie asigurat un acces egal al bărbaților și femeilor la funcțiile alese și că partidele trebuie să ia măsuri în acest sens.

Și în Constituția României, o dată cu reforma din 2003, s-a introdus la art. 16, alin. 3 precizarea că Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice. Comisia care a lucrat la revizuirea Constituției în 2003 a explicat că această modificare din

⁶⁷ Stenograma ședinței Camerei Deputaților din 8 septembrie 1997

Constituție este necesară pentru că avem de-a face cu un domeniu de interes pentru viața politică a țării și că noua prevedere constituțională a fost elaborată în concordanță cu tendințele generale europene⁶⁸.

III. Încercări de introducere a cotelor de gen în legislație

1. Emil Boc (PD), 2003, amendament la Legea de alegere a Camerei Deputaților și Senatului

O primă tentativă oficială de a introduce cote de gen legislative în reprezentarea politică a femeilor a avut loc imediat după revizuirea Constituției în 2003.

Inițiativa i-a aparținut lui Emil Boc, în acel moment parlamentar al Partidului Democrat, cu ocazia dezbaterii modificărilor la Legea nr. 68/1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului. Printr-un amendament la art. 5, Emil Boc a propus ca pe listele de candidați pentru Camera Deputaților și Senat, partidele politice, alianțe ale acestora și alte formațiuni politice să propună candidate femei în proporție de cel puțin 30%. Această prevedere venea ca o completare a principiului egalității de șanse între femei și bărbați la ocupare funcțiilor și demnităților publice enunțat în articolul 16 din Constituție:

„Fără niște măsuri concrete, articolul constituțional despre care am vorbit rămâne lipsit de obiect și ne demonstrează cât de falși suntem sau cât de ipocriți. Introducem principii dar cărora nu le mai dăm în practică nici un fel de consistență ca atare. Un asemenea principiu ar dovedi faptul că la Constituție nu am discutat degeaba, ci, dimpotrivă, am urmărit introducerea în legislația României a unor reguli care să consacre egalitatea de șanse și accesul egal al femeilor și bărbaților la ocuparea funcțiilor și demnităților publice.” (Emil Boc în ședința Camerei Deputaților din 14 aprilie 2003)

Propunerea a fost respinsă pe motiv că nu făcea obiectul modificărilor respectivei legi, modificări care vizau înființarea Autorității Permanente Electorale.

Este important de văzut în ce context s-a făcut această propunere pentru a înțelege cum a apărut ea și de ce a fost respinsă. În perioada premergătoare integrării României în Uniunea Europeană a început un

⁶⁸ Raportul din 10.03.2003 al Comisiei pentru elaborarea propunerii legislative de revizuire a Constituției

proces de armonizare a legislației naționale cu aquis-ul comunitar. În acest scop au fost adoptate mai multe legi care vizau egalitatea de șanse între femei și bărbați și nondiscriminarea (Legea 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, Legea 48/2002 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare) iar ulterior în 2005 a fost înființată Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați, în același efort de implementare a principiului egalității de tratament pentru femei și bărbați⁶⁹. Tot în acea perioadă are loc revizuirea Constituției necesară proceselor de aderare în NATO și integrare în Uniunea Europeană.

Emil Boc era în aprilie 2003 parlamentar al opoziției iar Partidul Democrat din care făcea parte era membru al Internaționalei Socialiste. Multe din partidele membre ale Internaționalei Socialiste adoptaseră măsuri speciale pentru creșterea reprezentării femeilor, unele, cum am văzut în prima parte a acestei lucrări, luaseră aceste măsuri încă din anii '70 - '80. Totodată, în Franța și Belgia, partidele de stânga fuseseră promotoarele introducerii cotelor de gen în legislație. Ulterior demersurilor lor li s-au alăturat și alte partide de pe spectrul politic, dar fără îndoială partidele de stânga și cele ecologiste au fost cele mai deschise ideii de adoptare a unor măsuri speciale pentru femei. În susținerea amendamentului propus prin care cerea ca partidele politice să prezinte liste electorale în care femeile să fie cel puțin 30% din candidați, Emil Boc a invocat doctrina social – democrată și a cerut partidului de guvernământ de la acea dată, PSD, tot de stânga, să fie consecvent cu ideologia sa. Șansele de reușită a inițiativei sale erau mici ținând cont de faptul că PD era partid de opoziție. Când a dobândit realmente puterea de a impune o schimbare legislativă în acest sens, adică după anul 2008, Emil Boc a „uitat” de insistența cu care cerea partidelor să dea consistență prevederilor constituționale referitoare la egalitatea de șanse a femeilor și bărbaților la ocuparea funcțiilor și demnităților publice. Din 2008, Emil Boc a devenit prim-ministru al României și este susținut în Parlament de o majoritate formată din PD-L, UDMR și UNPR. A devenit liderul PD-L în iunie 2005. În același timp este adevărat că tot din anul 2005, partidul său a părăsit Internaționala Socialistă și și-a schimbat doctrina din cea social-democrată în cea populară și a migrat de la stânga la dreapta eșichierului politic.

În PD-L, partidul al cărui lider este Emil Boc în acest moment, din 2010 femeile s-au mobilizat pentru introducerea cotelor de gen în legea electorală, dar în nici un moment Boc nu și-a arătat susținerea pentru acest demers și nu a amintit de inițiativa sa din 2003.

⁶⁹ În anul 2010, la scurt timp după integrarea României în Uniunea Europeană, această Agenție a fost desființată, sub pretextul crizei, chiar de Emil Boc, devenit între timp prim ministru al României. Nu a contat că pentru înființarea ei s-au alocat fonduri PHARE în valoare de 2 milioane de euro iar la momentul desființării agenția lucra la implementarea a trei proiecte finanțate din fonduri structurale ale UE.

2. Peter Einstein Kovacs (UDMR), 2004 – amendament la legea pentru alegerea autorităților administrației publice locale

În anul 2004 au existat două încercări, ambele nereușite, de a introduce în lege obligativitatea partidelor de a întocmi liste electorale în care femeile să fie cel puțin o treime din totalul numelor propuse în alegeri. Prima i-a aparținut senatorului Uniunii Maghiare din România (U.D.M.R.) Peter Eckstein Kovacs, care la discutarea proiectului de lege pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a propus următorul amendament la art. 6:

„Este interzisă depunerea de liste de candidați pentru consiliile locale și județene de către partide, alianțe electorale sau organizații ale minorităților naționale, în care, pe trei locuri consecutive figurează candidați de același sex”.

După aprinse discuții în plenul Senatului, amendamentul a fost respins pe motiv că „nu poate fi îngrădit dreptul nici unuia cetățean de a candida, pe criteriile de sex și nici dreptul partidului de a stabili ordinea pe listă”⁷⁰, în ciuda faptului că autorul propunerii, precum și alți senatori și senatoare care au luat cuvântul în timpul dezbaterii, au arătat că există o serie de documente internaționale importante care nu numai că nu interzic acest tip de măsuri, ci fac recomandări guvernelor să le adopte, ba mai mult, inclusiv Constituția României prevede principiul egalității de șanse în ocuparea funcțiilor și demnităților publice, așa cum am arătat anterior. În timpul dezbaterilor, toate femeile senatoare care au luat cuvântul s-au declarat favorabile măsurii, unele dintre ele delimitându-se chiar de poziția colegilor bărbați din partid. Femeile din PSD, prin vocea senatoarei Fevronia Stoica, s-au declarat favorabile măsurii, în timp ce bărbații, printre care Viorel Hrebenciuc, deputat prezent la dezbateri, au luat inițial o poziție reținută iar în cele din urmă au votat împotriva propunerii.

Una din cele mai consistente intervenții în favoarea cotelor de gen a fost cea a liberei Norica Nicolai, care le-a vorbit senatorilor despre importanța unei reprezentări paritare în privința genurilor, reprezentare care le-ar permite și femeilor să se regăsească în aceeași măsură în structura instituțională și la luarea deciziilor politice.

⁷⁰ Raportul asupra amendamentelor depuse de senatori la propunerea legislativă pentru alegerea autorităților administrației publice locale, întocmit de Comisia Comună a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerilor legislative privind legile electorale, nr. 12/16.02.2004

Față de anii anteriori în care se discutase adoptarea unor măsuri de acțiune afirmativă pentru femei, de data aceasta calitatea intervențiilor a fost mai bună. Cei care au avut o poziție contrară măsurii au fost mai rezervați în a se manifesta negativ. Un singur senator, de la Partidul România Mare, a invocat neconstituționalitatea legii. Restul au încercat subtil modificarea amendamentului în așa fel încât să fie scos procentul de 30% sau acesta să nu aibă un caracter imperativ pentru partide ci să fie o simplă recomandare. Peter Eckstein Kovacs a fost ferm pe poziție și nu a căzut în această capcană, deși în cele din urmă acest lucru a însemnat respingerea propunerii sale. Forma finală a textului de lege adoptat după ce a trecut și de Camera Deputaților, prevede vag că listele de candidați pentru alegerea consiliilor locale și consiliilor județene trebuie întocmite astfel încât să asigure reprezentarea ambelor sexe.

3. Nicolae Vlad Popa (PNL), 2004, nou amendament la legea de alegere a Camerei Deputaților și a Senatului

O nouă propunere de introducere a unor cote de gen a fost făcută cu prilejul discutării modificărilor la legea de alegere a Camerei Deputaților și a Senatului, câteva luni mai târziu după respingerea propunerii lui Eckstein Kovacs de stabilire a unor cote de gen pentru alegerile locale.

În iunie 2004, senatorul liberal Nicolae Vlad Popa a depus un amendament în care se introducea în legea de alegere a Camerei Deputaților și a Senatului obligația ca propunerile de candidați făcute de partide, alianțe politice sau alianțe electorale, sub sancțiunea nulității, să cuprindă cel puțin o treime candidați femei sau bărbați. Spre deosebire de propunerea lui Eckstein Kovacs, în amendamentul propus nu se specifica sistemul zipper în ordinea pe listă (o femeie, trei bărbați sau invers), lăsând așadar libertate partidelor să pună femeile pe locuri neeligibile. Chiar și așa, propunerea de amendament a fost respinsă, iar ca motiv de respingere s-a invocat că „nu poate fi îngrădit dreptul niciunui partid de a stabili lista de candidați”!

4. Sulfina Barbu (PD-L), noiembrie 2010, propunere legislativă

Ultima încercare de introducere a cotelor de gen în legislația românească, momentan nefinalizată, aparține Sulfinei Barbu de la Partidul Democrat-Liberal (PD-L), care în luna noiembrie 2010 a depus la

Senat un „proiect de lege privind introducerea cotei obligatorii de reprezentare politică a femeilor în Parlamentul României”.

În redactarea dată de inițiatorii legii în expunerea de motive, această lege se referă la:

- 1. Introducerea obligativității pentru partidele politice de a propune, în alegerile legislative, un procent de minim 40% femei;*
- 2. Obligativitatea ca procentul de 40% femei să se regasească în colegiile uninominale în care, pentru fiecare partid, rezultatele ultimelor 3 scrutinuri electorale, demonstrează ca există cel puțin 75% șanse ca mandatul de parlamentar să revină partidului respectiv;*
- 3. Introducerea sancțiunii ca, în cazul în care primele două condiții nu sunt îndeplinite, respectivul partid politic să piardă subvenția anuală de la bugetul de stat;*
- 4. Introducerea responsabilității pentru Consiliul National pentru Combaterea Discriminării de a urmări îndeplinirea condițiilor prevăzute de actuala propunere legislativă și de a elabora un aviz, pentru fiecare partid competitor în alegerile legislative și de a-i-l înainta către Biroul Electoral Central;*
- 5. Introducerea responsabilității pentru Autoritatea Electorală Permanentă de a aplica sancțiunile prevăzute în actuala propunere legislativă, în baza hotărârii emise de către BEC și a avizului Consiliul National pentru Combaterea Discriminării⁷¹.*

Textul integral al proiectului legislativ poate fi citit în anexa nr. 1 la acest studiu.

Proiectul de lege a fost în parte și urmare a eforturilor pe care reprezentanța PNUD în România (Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare) le-a depus în perioada iunie – septembrie 2010 de a convinge autoritățile române să ia măsuri concrete pentru a îndeplini Obiectivul 3 de Dezvoltare a Mileniului (ODM 3). ODM 3 vizează atingerea egalității de gen și capacitatea femeilor. La nivel global OMD3 se măsoară cu ajutorul a trei indicatori: proporția dintre femei și bărbați în educația primară, secundară și terțiară; proporția femeilor pe piața muncii din sectorul non-agricol și proporția locurilor ocupate de femei în parlamentele naționale.

PNUD a organizat în 2010 două întâlniri, una tehnică și alta politică, pentru a defini instrumentele de creștere a numărului de locuri pentru femei în Parlamentul României și strategia de promovare și

⁷¹ Extrase din expunerea de motive care însoțește „Propunerea legislativă privind introducerea cotei obligatorii de reprezentare politică a femeilor în Parlamentul României”

atingere a obiectivului ODM3. La întâlnirea tehnică din 3 iunie 2010 a fost format un grup de lucru din care au făcut parte reprezentanți ai Sistemului ONU în România, A.N.E.S., reprezentanți ai Guvernului, mediului academic și ONG-urilor de femei. În urma acestei întâlniri s-a stabilit ținta, indicatorul, instrumentul, metoda, adoptarea și implementarea ODM 3.3.

ODM 3, Ținta 3.3	Proporția locurilor deținute de femei în Parlamentul Național
Indicator	30% din numărul de locuri în Parlament (până în 2015).
Instrument	Introducerea unei cote de minim 40% pentru fiecare gen în rândul candidaților propuși de fiecare partid pentru alegerile parlamentare
Adoptarea	Amendarea Legii votului uninominal nr. 35/2008, capitolul V – Candidaturi, Art. 29 pentru a include prevederi legislative cu privire la propunerea unui minim de 40% candidați femei pe locuri eligibile și pentru a stabili penalizări financiare în cazul neconformării partidelor politice și respingerea candidaturilor, și pentru introducerea unui sistem de monitorizare.

Cea de-a doua întâlnire organizată de PNUD a avut loc pe 9 septembrie 2010 și a avut ca invitați politicieni, experți în problematica de gen și reprezentanți ai mai multor instituții publice. Dintre politiciene au fost prezente: Sulfina Barbu (PD-L), Andreea Paul Vass (PD-L), Anca Boagiu (PD-L), Cristina Pocora (PNL), Maria Grapini (PC), Eugenia Barna (UNPR), cu alte cuvinte politiciene de la aproape toate partidele parlamentare (au lipsit UDMR și PSD). În urma întâlnirii, cei prezenți au semnat o declarație de susținere a transpunerii Obiectivului nr. 3 de Dezvoltare a Mileniului și modificarea legii electorale pentru creșterea numărului femeilor în Parlamentul României. Sulfina Barbu și celelalte politiciene prezente la această dezbateră au căzut de acord că este nevoie de o acțiune transpartinică și un efort susținut pentru atingerea acestui obiectiv și au stabilit că împreună vor duce în partidele lor o muncă de convingere a colegilor bărbați de a le susține în acest demers. Cea care a depus un proiect legislativ două luni mai târziu a fost Sulfina Barbu de la PD-L.

Spre deosebire de cele stabilite la întâlnirile organizate de Sistemul ONU, Sulfina Barbu nu a propus amendarea Legii de alegere a Camerei Deputaților și Senatului ci a venit cu un proiect de lege de sine

stătătoare. Mai recomandabil ar fi fost ca modificarea legislativă să se reflecte direct în textul Legii de alegere a Camerei Deputaților, așa cum și prevederile legale privind reprezentarea politică a minorităților etnice naționale sunt incluse în respectiva lege.

Senatorii nu au fost interesați de proiectul legislativ al Sulfinei Barbu astfel că, printr-o procedură care se denumește „adoptare tacită”, la 45 de zile de la depunerea lui, când termenul legal de discutare a expirat, propunerea s-a considerat aprobată și a trecut mai departe în dezbateri în Camera Deputaților. La Senat ar mai fi de menționat că femeile reprezintă în acest moment doar 5% din senatori. Ajuns la Camera Deputaților în luna mai 2011, proiectul a primit aviz negativ cu unanimitate de voturi de la Comisia pentru Drepturile Omului, Culte și Problemele Minorităților, decizie care în procesul verbal al ședinței nu a fost justificată în nici un fel. Comisia cu același nume de la Senat dăduse anterior un aviz favorabil proiectului de lege cu un amendament important prin care procentul de 40% scădea la 15%. Între timp, Sulfina Barbu a încercat să popularizeze ideea cotelor, cel puțin în interiorul partidului. Dar în luna martie 2011, doamna Barbu a provocat indignare în rândul mai multor organizații de femei, organizând la Parlament o masă rotundă despre cotele de gen la care a invitat numai bărbați. Nu a permis nici unei femei să asiste, exceptând propria-i persoană. Și-a justificat decizia prin aceea că în privința reprezentării politice a femeilor „răspunsul îl au bărbații, majoritatea covârșitoare a clasei politice, pentru că ei au puterea de decizie⁷²”. Strategia ei poate fi considerată ca lipsită de inspirație, pe de o parte pentru că a privat femeile de a lua parte la o discuție care le interesează direct, în al doilea rând pentru că a trebuit să facă față aproape singură opiniilor negative sau nelămuririlor față de proiectul de lege în loc să beneficieze de cunoștințele și expertiza femeilor din mediul academic și ong-istic. Oana Băluță, președinta ONG-ului Centrul Filia, a ironizat cu aciditate decizia Sulfinei Barbu de a exclude femeile de la dezbateri trimițându-i doamnei Barbu o scrisoare deschisă cu „mulțumiri” pentru a o fi eliberat de povara de a lua decizii, la 84 de ani de când femeile au obținut drept de vot la nivel local și la 74 de ani de când au câștigat dreptul de vot la alegerile naționale.

În paralel cu demersurile făcute de Sulfina Barbu, o altă colegă de partid, Andreea Paul Vass, a început și ea o campanie de susținere a introducerii cotelor de gen în legislație. A coordonat publicarea unui volum cu titlul „Forța politică a femeilor” în care a strâns mărturiile a 86 de reprezentante din viața politică, mediul privat și mediul academic despre perspectiva lor asupra rolului pe care femeile îl joacă și îl pot juca în viitor în politica românească. Această carte i-a dat prilejul să apară în emisiuni tv și de radio

⁷² Ziarul Evenimentul Zilei, *Cum crește Sulfina Barbu reprezentarea femeilor în Parlament prin dezbateri numai cu bărbați*, 31 martie 2011

pentru a vorbi despre ideea introducerii cotelor de gen și de a arăta necesitatea adoptării acestei măsuri pentru a putea valorifica mai bine resursa umană feminină. Vass a respins constant ideea că femeile nu se pricep la politică sau că femeile nu votează femei (așa zisul „sindrom Elena Ceaușescu”), arătând că problema se află la partide pentru că acestea nu nominalizează suficiente candidate femei. Din luna mai 2011, Vass a început un periplu prin țară pentru lansarea volumului, la fiecare lansare organizând dezbateri împreună cu lideri ai PD-L din filiale și personalități locale din orașul în care a fost lansată cartea.

La acest moment perspectivele ca proiectul legislativ inițiat de Sulfina Barbu să fie aprobat de Parlament sunt destul de reduse. Fiind vorba de o lege organică, are nevoie de votul a jumătate plus unu din totalul deputaților. Suportul de la partidele din opoziție este nul, cu toate că la dezbaterile din septembrie 2011 se discuta de un acord transpartinic între femei în acest scop. Până la acest moment nicio deputată și nicio senatoare din opoziție nu și-a manifestat suportul pentru proiectul de lege. Mai mult, o parte a colegilor parlamentari ai doamnei Barbu s-au delimitat de această acțiune legislativă. La Senat, vice președintele Comisiei Juridice, senatorul PD-L Iulian Urban, a arătat într-o declarație publică că proiectul este absurd pentru că s-ar putea ca „mâine să venim cu o cotă obligatorie de reprezentare a femeilor între 20 și 35 de ani în politică”.

Recomandări de îmbunătățire a propunerii legislative inițiate de Sulfina Barbu

În textul de lege propus de Sulfina Barbu pentru introducerea cotelor de gen în politică este loc de mai bine și poate, așa cum arătam anterior, ar fi fost mai indicat ca în locul unei legi de sine stătătoare să fi fost făcută direct amendarea Legii de alegere a Camerei Deputaților și a Senatului.

Iată câteva recomandări de îmbunătățire a propunerii legislative depuse de Sulfina Barbu (textul integral al legii poate fi consultat în Anexa nr. 1):

- 1. Expresia „cote pentru femei” să fie înlocuită cu „cote de gen” sau „reprezentare minimală a fiecărui sex”.**

În multe țări în care organizațiile pentru drepturile femeilor și politicienele au cerut adoptarea de cote de reprezentare pentru femei, legile au fost cu timpul rescrise în termeni neutri la gen⁷³. Acest lucru este necesar ca parte a politicii egalității de șanse pentru ambele sexe, chiar dacă în prezent cele care suferă de sub-reprezentare sunt femeile. Există posibilitatea, așa cum s-a întâmplat deja în unele partide din țările nordice, ca la un moment dat chiar bărbații să se confrunte cu situația de sub-reprezentare. Cotele neutre la gen împiedică acest lucru printr-o specificare care poate fi de genul „niciunul din cele două sexe nu poate scădea sub 40%, respectiv nu poate depăși 60% din totalul candidaturilor”.

- 2. Aplicarea cotelor să se extindă și la alegerile locale și europarlamentare.**

Proiectul actual de lege se referă doar la alegerile parlamentare, însă reprezentarea femeilor este la fel de deficitară în consiliile județene și locale și, într-o măsură mai mică, în Parlamentul European. Pentru alegerile în care funcționează sistemul electoral proporțional pe liste, recomandabil ar fi să se adopte sistemul tip „fermoar” (zipper system), adică lista să conțină alternanța bărbat-femeie pentru a evita ca femeile să fie poziționate pe locuri neeligibile.

⁷³ Drude Dahlerupp *Quotas as Fast-Track to equal representation for women*, pg. 38

3. De gestionarea respectării legii să se ocupe Biroul Electoral Central, nu Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD).

Biroul Electoral Central este autoritatea de Stat care se ocupă de organizarea proceselor electorale. În componența sa există 3 judecători ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele și vicepreședintele Autorității Electorale Permanente, 12 reprezentanți ai partidelor politice și 1 reprezentant desemnat de grupul parlamentar al minorităților naționale din Camera Deputaților. În schimb, puterea de decizie judecătorească a CNCD este mult mai redusă, instituția fiind parte a puterii executive a Statului, nu a celei judecătorești. Sancțiunile sale se limitează la constatarea și sancționarea contravențiilor legate de fapte de discriminare, nu pentru punerea în aplicare a unor acțiuni afirmative.

4. Sancțiunea pentru nerespectarea cotei minime de gen să fie neacceptarea candidaturilor, nu pierderea subvenției anuale de la bugetul de Stat.

Experiența Franței ne arată că, în practică, atunci când sancțiunea pentru nerespectarea legii este invalidarea candidaturilor, rezultatele obținute sunt net superioare situației în care sancțiunea constă în penalizări financiare. Pentru a vedea acest lucru, trebuie specificat mai întâi că Legea Parității din Franța, adoptată în 2000, prevede următoarele două tipuri de sancțiuni în cazul în care un partid nu prezintă la start în alegeri un număr egal de femei și bărbați:

- Invalidarea listelor. Se aplică la alegerile organizate prin sistemul semi-proporțional sau proporțional pe liste, adică la alegerile municipale (pentru localitățile cu peste 3.500 de locuitori), alegerile regionale și europene, precum și la unele alegeri senatoriale.
- Sancțiune financiară. La alegerile legislative se folosește sistemul de vot majoritar uninominal în două tururi, iar sancțiunea pentru nerespectarea legii parității este de tip financiar. Sancțiunea se aplică atunci când diferența dintre numărul total de femei și bărbați este mai mare de 2%.

La alegerile municipale din 2001, primele la care legea franceză a parității s-a aplicat, procentul posturilor de consilier obținute de femei a crescut de la 25,7% la 47,5% în localitățile cu peste 3.500 de locuitori iar în prezent a ajuns la 49%. În Parlamentul European reprezentarea femeilor a fost aproape la paritate cu cea a bărbaților. În schimb, la alegerile pentru Adunarea Națională, alegeri în care sancțiunea pentru nerespectarea legii este financiară, partidele au preferat să-și asume penalizările în loc să prezinte un număr egal de candidați femei și bărbați. La alegerile din 2002, femeile au obținut doar 12%

din posturile de deputați iar în 2007 procentul a crescut la 18,5%⁷⁴. Sumele la care se ridică aceste penalități nu sunt de neglijat. În 2003, Uniunea pentru o Mișcare Populară (UMP), principalul partid de dreapta, a avut o penalizare de aproape 4 milioane de euro pentru că femeile au reprezentat 20% în loc de 50% din candidații propuși în alegeri. Penalizarea Partidului Socialist s-a ridicat în același an la un milion și jumătate de euro, femeile reprezentând 34,5% din candidați⁷⁵.

În proiectul de lege inițiat de Sulfina Barbu s-a prevăzut ca partidele care nu îndeplinesc obligația de a avea minim 40% candidați de sex feminin în alegeri (50% pentru alianțele electorale și 20% pentru organizațiile minorităților) să fie sancționate cu pierderea subvenției anuale de la bugetul de Stat (art. 6 din proiectul legislativ). Totuși, chiar și cu o sancțiune financiară, mai echitabil ar fi fost să nu se prevadă pierderea întregii subvenții, ci a unei părți a acesteia în funcție de diferența până la atingerea procentului reglementat de lege (40% sau 50%), așa cum este în legea franceză. În condițiile actuale, un partid care propune femei în procent de 39% din candidaturi va fi sancționat la fel ca unul care va avea 0% candidaturi de femei sau 5%.

5. Variabila „gen” să fie luată în calcul și la redistribuirea mandatelor

Sistemul electoral din România a trecut după adoptarea Legii 35/2008 de la un sistem proporțional pe liste la un sistem uninominal mixt (parțial majoritar, parțial proporțional). Candidații care în urma alegerilor obțin 50% plus 1 din voturile exprimate își câștigă direct locul de deputați sau senatori iar restul mandatelor sunt redistribuite după centralizarea datelor, în funcție de voturile obținute pe circumscripție sau la nivel național. Distribuirea mandatelor se face în baza unei „proceduri complicate și mai ales, netransparentă”⁷⁶. Chiar dacă procedura de calcul este deja complicată, ar putea fi studiată posibilitatea introducerii în calcul a unei variabile de gen astfel încât, prin aplicarea algoritmului, femeile să nu fie reprezentate mai puțin de un procent minimal.

⁷⁴ Datele statistice sunt preluate din articolul *Gender and Politics in France: Ségolène Royal and the Socialist Party* de Françoise Gaspard, publicat în numărul din iarna 2007 al revistei *Dissent Magazine*.

⁷⁵ Rainbow Murray, *What impact has the ‘parity’ law had on French political parties?*, pg. 4

⁷⁶ Gherdan Sergiu, Codrescu Cosmina, Chirilă Radu, “Prezentarea sistemului uninominal din România și explicarea Legii votului uninominal” în *Revista Juridică*, august 2009

IV. Cote de gen în partide

În statutele a două partide românești se regăsesc prevederi pentru asigurarea unei reprezentări minimale a femeilor în funcțiile de conducere sau în rândul candidaților propuși în alegeri: PSD și PD-L.

1. Cotele de gen în Partidul Social Democrat

Primul partid care a introdus astfel de prevederi a fost Partidul Social Democrat, în 2001, o dată cu acceptarea în Internaționala Socialistă. Prevederile nu au și nu au avut caracter imperativ, fiind simple recomandări. Pentru nerespectarea lor nu sunt prevăzute sancțiuni.

În statutul PSD în vigoare în prezent (adoptat în octombrie 2010), la art. 43, alin. (3) se specifică că „în organele de conducere ale partidului de la toate nivelurile se recomandă reprezentarea unui număr de femei, tineri și pensionari, proporțional cu ponderea acestora în partid, respectiv 30 % pentru femei, 25% pentru tineri și 10% pentru pensionari, din numărul acestora”. În afara statutului, de la conducerea centrală a partidului s-au făcut constant recomandări către filiale ca femeile să reprezinte 25% - 30% din candidații în alegerile parlamentare, locale și europarlamentare. Cu toate acestea, la alegerile parlamentare din 2008 PSD a prezentat pentru Camera Deputaților doar 50 de candidate din 315 candidați, deci 15,9% din total, iar la Senat 9 femei în rândul celor 137 de candidați, 6,5% din total. Multe femei au fost poziționate în colegii în care se estimau slabe șanse de câștig. În urma alegerilor, în Camera Deputaților au ajuns 14 femei (12,3% din totalul deputaților PSD) iar la Senat 4 femei (8,16% din senatorii PSD). Procentele sunt relativ mici, însă au situat PSD pe primul loc la capitolul reprezentării femeilor în Parlament în rândul partidelor.

Tabel. Distribuția pe partide a mandatelor femeilor în urma alegerilor legislative din 2008

Camera Deputaților

<i>Partid politic</i>	<i>Total</i>	<i>Mandate</i>	<i>% femei</i>
-----------------------	--------------	----------------	----------------

	<i>mandate</i>	<i>femei</i>	
PSD+PC ⁷⁷	114	14	12,3
PD-L	115	13	11,3
PNL	65	7	10,8
UDMR	22	2	9,1

Senat

<i>Partid politic</i>	<i>Total mandate</i>	<i>Mandate femei</i>	<i>% femei</i>
PSD+PC	49	4	8,2
PD-L	51	3	5,9
PNL	28	1	3,6
UDMR	9	0	0

Sursa: datele BEC din decembrie 2008

De altfel, dintre toate partidele politice, PSD a avut de-a lungul anilor cea mai bună reprezentare a femeilor în Parlament și Guvern. În mod curios, nimeni din partid nu a avut o tentativă de introducere a cotelor de gen în legislație, așa cum au avut reprezentanții multor partide socialiste sau social-democrate din Europa. La baza acestei aparente ciudățenii poate sta faptul că după 1989, partidul denumit FDSN, PDSR și ulterior PSD a fost asociat cu fostul regim comunist în mai mare măsură decât celelalte partide. O astfel de inițiativă ar fi fost criticată drept un reflex dobândit de liderii săi în perioada anterioară revoluției din '89, acuzații de care liderii social-democrați se feresc.

Actualul președinte al Partidului Social Democrat, Victor Ponta, nu susține ideea cotelor de gen, nici în legislație, nici în alcătuirea organelor de conducere din partid sau la desemnarea candidaților în alegeri. Cunoștințele sale despre această măsură, populară în partidele de stânga europene, sunt vagi, așa cum reiese dintr-un interviu acordat Hotnews în februarie 2010:

“Am fost mult timp partizanul cotelor pentru femei și tineri în conducerea partidelor. Nu mai sunt la fel de convins acum, pentru ca trebuie sa ai si tineri si femei cu adevarat de valoare pe care sa-i promovezi si pe alte criterii decat ca sunt tineri sau sunt femei. Cred ca Angela Merkel sau Segolene Royal nu au fost

⁷⁷ La alegerile din 2008 PSD s-a prezentat în alianță cu PC, un partid de dimensiuni reduse, dar care i-a asigurat o prezență mediatică favorabilă în televiziunile și ziarele trustului de presă deținut de Dan Voiculescu, președintele de facto al PC.

*promovate in propriile partide pe cote. Fac parte din generatia care nu mai are nici un fel de prejudecata sexista si cred ca o femeie in politica poate fi tot atat de buna sau tot atat de rea ca un barbat*⁷⁸.

În schimb, anteriorii președinți ai partidului, Mircea Geoană și Adrian Năstase, au fost susținători ai cotelor minimale pentru femei, chiar dacă nu au putut sau nu au vrut să le pună în practică cu adevărat. De fapt, dintre candidații la funcția de președinte al PSD de la congresul din februarie 2010, singurul contrar cotelor a fost tocmai Victor Ponta, cel ales în funcție, ceilalți candidați fie abținându-se de la declarații pe această temă, fie manifestându-și susținerea pentru ele. Adrian Năstase își propusese în programul politic cu care și-a prezentat candidatura⁷⁹ să ia măsuri pentru realizarea democrației paritare, prin modificări legislative și consolidarea politicii interne a partidului de promovare a femeilor. Geoană la rândul său a vorbit despre paritate de gen încă din februarie 2009, cu ocazia desemnării candidaților PSD la alegerile europarlamentare iar în alte ocazii s-a declarat adeptul măsurilor speciale de tipul cotelor.

Înainte alegerilor locale din 2008, Mircea Geoană, pe atunci lider al PSD, a declanșat împreună cu Organizația de Femei a partidului o ofensivă de promovare intensă a femeilor, acțiune căreia i-a pus numele „operațiunea amazoanelor”.

„Eu as numi asta, cu un nume de cod, operatiunea «Amazoanele». (...) Sa promovam pe listele pentru primarii, pentru consiliile judetene, pentru Parlamentul Romaniei si pentru viitorul guvern PSD un numar important de colege care sa sfarime mitul cocului doamnei Ceausescu. (...) Avem o cultura balcanica si o cultura macho, care spune ca numai barbatul poate sa reuseasca in societate, ceea ce uneori este adevarat, dar a condamna 51% din populatia Romaniei doar la munca in familie, in gospodarie si, eventual, la munca mi se pare un lucru care nu este demn de o Romanie europeana si o Romanie democratica. (...) Sa reanalizam relatia intre munca, familie si viata personala a femeii.”⁸⁰

Apelativul de „amazoane” pus femeilor din PSD a fost prilej de glume și ironii în presa românească și nu toate membrele partidului au fost încântate de el. În urma acestei operațiuni, după alegerile locale din 2008 liderii PSD s-au lăudat că o treime din consilierii locali și județeni aleși din partea partidului sunt femei, dar datele exacte nu au putut fi verificate.

⁷⁸ Hotnews, 2 februarie 2010, „Victor Ponta a discutat online cu cititorii HotNews.ro despre reformele si schimbarile de care are nevoie acum PSD”

⁷⁹ Programul “Forță și echilibru”, pg. 19

⁸⁰ Cațavencu, 28 februarie 2008, la secțiunea „Bula demnitarului”

În ce privește reprezentarea în ierarhia internă, înaintea congresului PSD din 2010, Organizația de Femei a înaintat o propunere de modificare a Statutului astfel încât în toate structurile de conducere, precum și în delegațiile care participă la forurile statutare, să existe o reprezentare a femeilor de 40%, însă propunerea nu a fost acceptată.

2. Cotele de gen în Partidul Democrat Liberal

Conform actualului statut al PD-L, în toate domeniile de activitate ale partidului trebuie să se țină cont de o reprezentare minimală a femeilor de 30%. De același tratament ar trebui să se bucure și tinerii. Prevederea nu a fost respectată nici la desemnarea candidaților pentru alegerile parlamentare și locale, nici în alegerea organelor de conducere. După alegerile interne din luna mai 2011, în Biroul Permanent Național al partidului femeile reprezintă 16% din membri (7 din 44), iar Comisia care veghează la respectarea Statutului nu a avut nicio poziție față de nerespectarea normelor interne referitoare la reprezentarea femeilor.

La alegerile legislative uninominale din 2008, PD-L a propus pentru Camera Deputaților 38 de femei din 315 candidați (12% din total) iar la Senat doar 9 femei dintr-un total de 137 de candidați (6,5%). În urma alegerilor, ponderea femeilor în totalul mandatelor PD-L obținute în cele două camere a fost asemănătoare cu procente din rândul candidaților propuși.

Deși femeile nu au o reprezentare bună în partid, câteva figuri feminine sunt deosebit de vizibile în mass media, lăsând impresia că numărul lor ar fi mai mare. Totodată, PD-L fiind la guvernare, câteva femei sunt prezente în poziții cheie puternice în Stat: președintele Camerei Deputaților este Roberta Anastase (al treilea om în Stat) iar în Guvern două ministere cheie în alocarea resurselor financiare de la buget și din programele UE sunt conduse de femei: ministerul Dezvoltării și Turismului condus de Elena Udrea și Ministerul Transporturilor condus de Anca Boagiu.

În februarie 2010, Organizația de Femei a PD-L a venit cu propuneri de modificare a statutului partidului în așa fel încât să crească reprezentarea femeilor atât intern cât și în puterea legislativă și executivă a Statului. Propunerea a fost ca statutul să fie modificat astfel încât, în viitor, 30% dintre miniștrii PD-L să fie aleși din cadrul Organizației de Femei a partidului. În cazul posturilor din administrația locală, procentul să fie 40%, în timp ce printre candidații democrat-liberali la alegerile parlamentare, femeile să

reprezintă 45%⁸¹. Până la această dată, propunerea a rămas ignorată de conducerea centrală a partidului.

Începând de la jumătatea anului 2010, două figuri importante ale PD-L, Sulfina Barbu, deputata, președinta Organizației de Femei a PD-L și Andreea Paul Vass, consilieră a Primului Ministru pe probleme economice, au devenit promotoarele unei campanii de popularizare a ideii de a introduce în lege cote minimale pentru reprezentarea politică a femeilor. Așa cum am arătat anterior, Sulfina Barbu a prezentat o propunere legislativă în acest sens, iar Andreea Paul Vass a publicat un volum intitulat „Forța politică a femeilor” în care sunt cuprinse eseuri a 86 de coautoare, iar lansarea volumului în diverse orașe ale țării a fost însoțită de dezbateri pro-contra introducerii cotelor de gen în lege. Liderii bărbați ai partidului mai degrabă au evitat subiectul, cu toate că actualul președinte, Emil Boc, a avut o inițiativă similară în anul 2003 care viza amendarea Legii de alegere a Camerei Deputaților și a Senatului astfel încât partidele să fie obligate să prezinte liste în care femeile să reprezinte cel puțin 30% din candidaturi. Despre această inițiativă nu s-a amintit deloc în recenta campanie a femeilor din PD-L, semn că suportul acordat lor de președintele PD-L este nul. Un membru marcant al partidului, Teodor Baconschi, actualmente ministru de Externe al României, a luat o poziție categorică împotriva cotelor de gen în timpul unei dezbateri din ianuarie 2011, calificând-o drept o măsură „cu substrat stângist, cu o încărcătură centralizatoare, totalitară”⁸². În replică, Andreea Paul Vass i-a explicat că atunci când vorbim de respectarea drepturilor omului și, în particular, de respectarea drepturilor femeilor, n-ar trebui să ne ghidăm după ideologii de stânga sau de dreapta, existând deja un consens pe acest subiect. Femeile reprezintă jumătate din populație, prin urmare au dreptul la o reprezentare proporțională în adunările în care se iau decizii politice, au mai spus alte voci din rândul celor prezenți la dezbateri.

⁸¹ Gândul, 20 februarie 2010, articolul *Femeile din PD-L vor o treime dintre posturile de ministru*

⁸² Vezi intervenția lui Teodor Baconschi din dezbateri „Femeile în viața publică. Mentalități și realități românești și europene”, 25 ianuarie 2011

V. Factori care influențează adoptarea cotelor de gen în România

1. Cadrul legal internațional și european

Cadrul legal internațional și european oferă un temelie important oricărui demers de introducere a unor măsuri de tipul cotelor de gen în politică. Există o multitudine de surse legale internaționale care oferă suport și legitimitate deplină introducerii cotelor, le voi enumera și detalia în cele ce urmează pe câteva mai importante dintre ele, unele dintre acestea fiind amintite și în dezbaterile despre cote din Parlamentul României.

Unul din cele mai importante instrumente juridice în domeniul drepturilor femeilor, Convenția ONU pentru Eliminarea tuturor formelor de discriminare asupra femeii (cunoscută drept CEDAW⁸³) adoptată în 1979 și ratificată de România în 1981⁸⁴, explică la art. 4, alin. 1, următoarele:

„Adoptarea de către statele părți a unor măsuri temporare speciale, menite să accelereze instaurarea egalității de facto între bărbați și femei, nu este considerată cu un act de discriminare în sensul definiției din prezenta Convenție, dar nu trebuie ca aceasta să aibă drept consecință menținerea unor norme inegale sau diferențiate; aceste măsuri trebuie să fie abrogate de îndată ce au fost realizate obiectivele în materie de egalitate de șanse și tratament.”

În completarea CEDAW au fost date mai multe recomandări printre care Recomandarea nr. 23 din anul 1997 în care se arată că înlăturarea barierelor juridice în majoritatea statelor în ultimii 50 de ani nu a condus automat la egalitatea de gen. După secole de dominație masculină a sferei publice, femeile au nevoie de suport și încurajare în toate sectoarele societății pentru a atinge o participare deplină și efectivă, încurajare care trebuie să vină de la statele semnatare a CEDAW, precum și de la partidele politice și funcționarii publici⁸⁵. Pentru atingerea unei egalități de facto sunt necesare măsuri speciale cum ar fi recrutarea, asistența financiară și formarea femeilor candidați, amendarea procedurilor

⁸³ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

⁸⁴ România a ratificat Convenția la 26 noiembrie 1981 prin Decretul nr. 342

⁸⁵ CEDAW, Recomandarea nr. 23

electorale, dezvoltarea unor campanii care să încurajeze participarea egală, stabilirea unor obiective numerice și cote care să vizeze egalitatea de gen la ocuparea funcțiilor publice. Cea și mai recentă recomandare a Comitetului CEDAW, adoptată în anul 2004, se referă concret la conceptul de măsuri speciale și la semnificația articolului 4 din Convenție. Se arată că nu este suficientă garantarea unui tratament identic al femeilor și bărbaților. Trebuie să se țină cont de diferențele biologice între femei și bărbați și diferențele pe care societatea și cultura le-au creat. În anumite circumstanțe va fi necesar să nu existe un tratament egal pentru a echilibra aceste diferențe⁸⁶. La nota 1 a Recomandării nr. 25 se explică faptul că atunci când legile, politicile publice și programele se bazează pe criterii aparent neutre din punct de vedere al genului, poate avea loc discriminarea indirectă a femeilor. Legile, politicile și programele care sunt neutre din punct de vedere al genului pot, fără să-și propună acest lucru, să perpetueze consecințele discriminatorii din trecut. Pot fi elaborate luând ca exemplu stilul de viață masculin. Prin recomandarea 25 se insistă asupra faptului că Statele care au ratificat CEDAW au obligația de a adopta și aplica măsuri speciale cu caracter temporar dacă se demonstrează că aceste măsuri sunt necesare pentru a accelera atingerea obiectivului general de egalitate substantivă și de facto a femeilor și bărbaților.

În categoria instrumentelor politice internaționale se înscriu conferințele mondiale care au tratat condiția juridică, politică și socială a femeilor. Prima a avut loc în Mexic în 1975, urmată de Copenhaga în 1980, Nairobi 1985 și Beijing 1995. Cea mai importantă dintre ele a fost fără dubiu Cea de-a patra Conferință Mondială organizată la Beijing în septembrie 1995, urmată de sesiunile de monitorizare a implementării Declarației de la Beijing și a Platformei de Acțiune, întâlniri cunoscute sub numele Beijing+5, Beijing+10 și Beijing+15. În Platforma de Acțiune de la Beijing este inclus capitolul G „Femei la Putere și în Funcții de Decizie” în care se arată că proporția scăzută a femeilor în rândul factorilor de decizie politică la nivel local, regional și internațional este urmarea barierelor structurale și atitudinale, bariere care trebuie îndepărtate prin intermediul unor acțiuni pozitive. Guvernelor li se recomandă să ia măsuri pentru a încuraja partidele politice să integreze femei în pozițiile publice alese sau numite în aceeași proporție ca bărbații. Participarea egală a femeilor la luarea deciziilor este nu doar o exigență a justiției și democrației ci poate fi o condiție necesară pentru ca interesele femeilor să fie luate în considerare. Fără participarea activă a femeilor și incorporarea perspectivei femeilor la toate nivelurile de decizie, obiectivele de egalitate, dezvoltare și pace nu pot fi atinse⁸⁷.

⁸⁶ CEDAW, Recomandarea nr. 25, cap. II, pct. 8

⁸⁷ Platforma de la Beijing, cap. G, pct. 181

Recomandări privind participarea echilibrată a femeilor și bărbaților la luarea deciziilor politice și publice găsim și la nivelul Consiliului Europei. Prin Recomandarea Rec (2003)3 a Comitetului de miniștri al Consiliului Europei din 12 martie 2003 se indică statelor membre să promoveze și să încurajeze luarea de măsuri speciale care să stimuleze și să susțină participarea femeilor în viața politică și la luarea deciziilor, această participare echilibrată însemnând că în corpurile decizionale din viața publică și politică reprezentarea femeilor și bărbaților nu trebuie să se situeze sub 40%⁸⁸.

Ca și măsuri legislative și administrative (pct. A), Consiliului Europei recomandă statelor membre să:

„1. considere schimbările posibile constituționale și/sau legislative, inclusiv măsurile de acțiune pozitivă, care ar facilita o participare mai echilibrată a femeilor și bărbaților în procesul decizional politic și public;

2. adopte măsuri administrative astfel încât limba oficială să reflecte o distribuire echilibrată a puterii între femei și bărbați;

3. considere adoptarea reformelor legislative care să introducă pragul de paritate pentru candidați în alegerile de nivel local, regional, național și supra-național. Acolo unde există liste proporționale, să se considere introducerea sistemelor zipper;

4. considere acțiuni prin finanțarea din bugetul public a partidelor politice pentru a le încuraja să promoveze egalitatea de gen;

5. acolo unde sistemele electorale s-au arătat ca având impact negativ asupra reprezentanței politice a femeilor în organele alese, să ajusteze sau să reformeze aceste sisteme cu scopul de a promova reprezentarea echilibrată a genurilor;

/.../

9. considere adoptarea măsurilor adecvate legislative și/sau administrative care să asigure o reprezentanță echilibrată de gen în toate funcțiile comitetelor publice desemnate de minister sau guvern;

10. asigure existența unei reprezentări echilibrate de gen în posturi sau funcții deținătorii cărora sunt desemnați de guvern sau autorități publice;

⁸⁸ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, *Recomandarea Rec(2003)3 a Comitetului de Miniștri către statele member privind participarea egală a femeilor și bărbaților în procesul decizional politic și public*, adoptată de Comitetul de Miniștri pe 12 martie 2003

11. asigure ca procesele de selectare, recrutare și desemnare în funcțiile de conducere care participă la procesul decizional public să fie sensibile la factorul de gen și transparente;
12. facă administrația publică exemplară atât în sensul distribuirii echilibrate a funcțiilor decizionale între genuri, cât și în avansarea profesională în egală măsură pentru femei și bărbați;
13. considere adoptarea măsurilor legislative și/sau administrative adecvate care să asigure reprezentarea echilibrată a genurilor în toate delegațiile naționale în organizații și foruri internaționale;
14. țină cont de echilibrul de gen la desemnarea reprezentanților în comitetele internaționale de mediere și negociere, în special în procesul de pacificare sau soluționare a conflictelor;
15. considere luarea măsurilor legislative și/sau administrative în vederea încurajării și susținerii angajaților pentru ca cei care participă în procesul decizional politic și public să beneficieze de dreptul de a-și lua timp liber de serviciu fără a fi penalizați;
16. stabilească, unde este necesar, să sprijine și să fortifice lucrul mecanismului național de realizare a participării echilibrate în viața politică și publică;
17. încurajeze parlamentele la toate nivelele să creeze comitete sau delegații parlamentare pentru drepturile femeilor și oportunități egale și să implementeze strategia de realizare a egalității de gen în toată activitatea lor.”⁸⁹

Mai mult chiar, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a adoptat în ianuarie 2010 rezoluția 1706 pentru creșterea reprezentării femeilor în politică prin intermediul sistemelor electorale. În respectiva rezoluție se arată exact ce tipuri de acțiuni afirmative trebuie luate pentru a asigura o mai bună reprezentare a femeilor la luarea deciziilor politice și publice. În țările cu sistem de vot proporțional se impune luarea în considerare a cotelor de gen legale de minim 40%, în sistem fermoar (alternanța de gen pe listă), în timp ce în sistemele de vot uninominale se recomandă principiul ca fiecare partid să desemneze un candidat dintre cel puțin o femeie și un bărbat nominalizat în fiecare colegiu sau alte măsuri, cum ar fi listele numai cu femei⁹⁰ sau colegiile înfrățite⁹¹.

⁸⁹ ibidem

⁹⁰ AWS – sistemul folosit de Partidul Laburist în Marea Britanie

⁹¹ “twinned constituencies” – colegiile se grupează câte două, într-un colegiu se desemnează un candidat bărbat, în celălalt o femeie

La nivelul Uniunii Europene există un arsenal de documente care vizează egalitatea de șanse între femei și bărbați, inclusiv egalitatea la luarea deciziilor politice și economice. Din lista lungă a acestora, merită menționată Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2000 (B5-0180/2000) prin care se solicită să se facă uz de cote ca măsură temporară pentru a echilibra participarea bărbaților și femeilor în structurile interne ale partidelor precum și la nivel electoral; în listele electorale să se introducă sistemul fermoar prin care alternează bărbații și femeile iar partidele să ofere formare și informații femeilor candidate astfel încât acestea să participe în viața politică.

Aceste documente sunt în mare parte cunoscute de politicienii români, dar deopotrivă ignorate. În timpul dezbaterilor din 2004 la legea pentru alegerea autorităților administrației publice locale un pretext pentru a nu ține seama de aceste instrumente juridice internaționale, semnate sau ratificate de România, a fost că ele sunt simple recomandări.

Viorel Hrebenciuc (PSD): „Unde este problema amendamentului domnului senator Eckstein⁹²? Amendamentul Domniei sale este extrem de categoric și începe prin "este interzisă depunerea de listă", în timp ce și Consiliul European și Consiliul Europei vorbesc de recomandări. Deci eu cred că sunt în asentimentul membrilor comisiei dacă acest amendament îl modificăm pe ideea că "recomandăm partidelor să...", este cu totul alt subiect, dar eu nu pot interzice partidelor, să spun foarte clar, "nu puneți decât..." "este interzis să nu pui femei pe listă". Ca recomandare nu cred că avem o problemă decât dacă, eu știu, juriștii consideră că ar fi, ar constitui o dificultate⁹³.

Caracterul ne-imperativ al documentelor internaționale care insistă pe necesitatea introducerii unor măsuri care să asigure o participare echilibrată a sexelor la luarea deciziilor politice le-a creat spațiu liderilor politici români să nu țină seamă de ele și să refuze să introducă în lege vreo obligativitate, deși nu acesta este sensul dat de documentele internaționale menționate.

Cu toate acestea, presiunea internațională și europeană a fost și rămâne principalul promotor al unor schimbări în legislația românească în domeniul egalității de șanse și în construcția unui cadru instituțional în domeniu. De voie, de nevoie, România a trebuit să-și armonizeze legislația cu aquis-ul

⁹² Amendamentul depus de Peter Eckstein Kovacs prevedea că „este interzisă depunerea de liste de candidați pentru consiliile locale și județene de către partide, alianțe electorale sau organizații ale minorităților naționale, în care, pe trei locuri consecutive figurează candidați de același sex”.

⁹³ Ședința Senatului din 19 februarie 2004, *Dezbaterea și adoptarea propunerii legislative pentru alegerea autorităților administrației publice locale*

europenean, cu toate că mai rămân multe de făcut pentru ca legislația să ajungă să fie cu adevărat respectată. Avem în Legea 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați prevederi care se referă la obligativitatea autorităților publice și a partidelor de a lua măsuri care să asigure „participarea echilibrată a femeilor și bărbaților la conducere și la decizie” (art. 21), dar legea, neavând prevăzute sancțiuni specifice în caz de nerespectare, nu este eficient implementată.

2. Mobilizarea femeilor și factori de ordin strategic

Există mai multe explicații pentru care cotele ajung să fie adoptate, așa cum arată Mona Lena Krook în volumul „Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide” în care pune cap la cap mai multe studii de caz pe această temă.

O explicație este aceea că femeile ajung să se mobilizeze în favoarea cotelor de obicei când realizează că aceste măsuri sunt cu adevărat efective sau le consideră singura cale care poate conduce la creșterea rapidă a reprezentării lor în politică. Așa cum am arătat, există deseori și femei, unele chiar feministe, care resping ideea cotelor pentru că nu consideră că asigură cu adevărat o capacitate a femeilor. Cert este că cotele singure nu pot garanta o reprezentare a intereselor politice ale femeilor, așa cum se desprinde și din experiența românească a cotelor în perioada regimului comunist. Însă asigurarea unei reprezentări descriptive (numerice) a femeilor creează un mediu favorabil pentru influențarea agendei publice de către femei și mărește posibilitatea ca actori critici, de ambele sexe, să militeze pentru o reprezentare substanțivă (calitativă) a femeilor. În România mobilizarea liderilor politici și în particular a femeilor pentru o mai bună reprezentare la luarea deciziilor este redusă în acest moment. Totuși față de prima decadă după căderea regimului comunist există o evoluție iar sub-reprezentarea femeilor în Parlament și la guvernare a ajuns să fie considerată o problemă la care trebuie găsite soluții. Din păcate, nu am ajuns la stadiul la care să vorbim de o mobilizare sau o solidarizare a femeilor pentru această cauză. Inițiativa sunt singulare și sporadice și rămân adeseori nebăgate în seamă.

Un alt motiv pentru care cotele au ajuns să fie adoptate este de ordin strategic, în special atunci când concurența între partide este strânsă. În țări ca Germania, Austria, Suedia, Norvegia, Spania a avut loc o „contagiere” sau un efect de imitație între partide. Contagiul are loc atunci când partidele mari se văd obligate să adopte cote pentru că se simt amenințate de partide mai mici, de obicei de stânga sau

ecologiste⁹⁴. Deocamdată un astfel de efect de contagiare în România se poate considera că a avut loc între Organizațiile de Femei din interiorul partidelor. Propunerea femeilor din PSD din februarie 2010 de modificare a statutului prin introducerea obligației de a avea cel puțin 40% din posturile de conducere ale partidului, a fost urmată la scurt timp de o propunere similară din partea femeilor din PD-L. Ambele propuneri au fost respinse de conducerile respectivelor partide.

Alți factori strategici revelați prin diverse studii de caz nu au de-a face cu interesele femeilor, cât mai ales cu luptele pentru control ale elitelor sau cu voința liderilor de a da impresia democratizării țării, fără a altera însă raporturile de inegalitate dintre femei și bărbați.

3. Înțelegerea conceptului de măsură (acțiune) afirmativă. Mitul meritului

Un alt aspect care poate influența semnificativ adoptarea și implementarea unui sistem de cote este înțelegerea conceptului de măsură afirmativă. În mod constant se invocă în spațiul public românesc că ceea ce trebuie să conteze în promovarea în funcții este meritul persoanei.

„Nu depinde însă decât de colegile noastre să se implice mai mult, să demonstreze că sunt capabile și să lupte cot la cot cu colegii lor pentru a demonstra că sunt cele mai bune și că merită să fie promovate.” – (Daniel Constantin, PC)⁹⁵

Această abordare face parte dintr-un discurs liberal individualist conform căruia, deși identitatea de gen este o categorie importantă, nu ar trebui luată în considerare la ocuparea funcțiilor de conducere. Împotriva acestei concepții, diverși autori au arătat pe de o parte că evaluarea meritelor este rareori obiectivă, pe de alta că reprezentarea politică nu constă numai în merit și competență, ci și în a reprezenta cetățenii.

Criteriile de evaluare sunt influențate cultural și normativ și nu sunt neutre în privința apartenenței individului la un grup. Prejudecățile asupra capacității de leadership a femeilor, etnicilor minoritari, homosexualilor, persoanelor cu handicap, etc. influențează în mod negativ și deseori inconștient procesul de evaluare. Ierarhiile de privilegiu din societate fac ca în mod curent evaluatorii să fie bărbați,

⁹⁴ Drude Dahlerup and Lenita Freidenvall, *Electoral gender quota systems and their implementation in Europe*, pg. 18

⁹⁵ În volumul *Forța politică a femeilor*, pg. 312

din grupul etnic majoritar, heterosexuali și fără handicap. Ei evaluează meritele subiectiv perpetuând și reproducând relațiile de privilegiu, ierarhie și subordonare existente⁹⁶. O femeie trebuie să muncească de trei ori până la de zece ori mai mult decât un bărbat pentru a reuși să urce în ierarhie, lucru recunoscut constant de femeile din organizațiile politice. Subevaluarea capacităților de conducere ale femeilor reiese statistic din faptul că deși fetele sunt majoritatea absolvenților facultăților de științe politice, administrație publică, drept, științe sociale, relații internaționale, adică ariile asociate cel mai adesea cu guvernarea, ele nu se regăsesc în aceeași măsură în posturile publice de conducere⁹⁷.

Măsurile afirmative forțază eliminarea prejudecăților și a discriminărilor structurale și totodată vizează crearea unor modele de urmat pentru ceilalți membri ai grupului sub-reprezentat. Prezența în posturi de conducere a femeilor, romilor, homosexualilor, persoanelor cu handicap conduce și la spargerea stereotipurilor din societate. Ele nu sunt un tratament preferențial sau un privilegiu, ci urmăresc îndepărtarea barierelor care fac posibile inegalitățile.

4. Dificultăți datorate sistemului de vot uninominal mixt (parțial majoritar, parțial proporțional)

Una din cele mai aspre critici împotriva propunerii legislative a Sulfinei Barbu de a introduce în lege cote de gen care să asigure o participare a femeilor la alegerile parlamentare în procent de minim 40% din candidați a venit din partea Minodorei Cliveti de la PSD, fostă președintă a Comisiei pentru Egalitatea de Șanse pentru Femei și Bărbați din Camera Deputaților în legislatura 2004-2008.

În aprilie 2011, Minodora Cliveti a trimis un comunicat de presă în care arăta:

„În 2008 a fost adoptat, în România, sistemul 'uninominal' de vot, care desființează votul pe liste, singurul care poate face funcționale mecanisme de promovare a femeilor în funcții de decizie politică, cum ar fi: cota, locurile rezervate, alternanța candidaturilor feminine/masculine pe lista

⁹⁶ Iris Marion Young, *La justicia y la política de la diferencia*, pg. 336 - 346

⁹⁷ Mihaela Miroiu, la conferința *Femeile în viața publică: mentalități și realități românești și europene*, Fundația Creștin-Democrat, 25 ianuarie 2011

electorală, acestea fiind cele mai eficiente. Este cazul țărilor scandinave, care au adoptat sistemul cotei, sau al Franței, care a adoptat sistemul 'zipper' în 2001, pentru alegerile locale.”

În absența acestui tip de scrutin, metodele mai sus descrise nu pot funcționa eficient. Acesta este și punctul de vedere al Comisiei de la Veneția, care, consultată fiind de Comisia pentru egalitate de șanse a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, cu prilejul redactării unui raport pe această temă (raportor Lydie Err), a precizat acest aspect.

În aceste condiții, așa cum este formulată, propunerea legislativă nu va putea schimba în nici un fel proporția de femei în Parlamentul României decât dacă se revine la votul pe liste și dacă, în acest sistem, se aplică mecanismele de < discriminare pozitivă > menționate mai sus, agreeate și recomandate atât de Consiliul Europei cât și de Parlamentul European.”⁹⁸

Această critică nu este fundamentată, pe de o parte pentru că România nu are un sistem de vot uninominal majoritar ci un hribid unic în lume între un sistem de vot majoritar și unul proporțional, pe de altă parte pentru că, așa cum o dovedesc mai multe țări cu sistem de vot majoritar, acest sistem nu este incompatibil cu adoptarea unor măsuri afirmative de tipul cotelor sau a locurilor rezervate. În al treilea rând nici raportoarea Lydie Err, nici Consiliul Europei, nici Parlamentul European nu au exclus vreodată posibilitatea țărilor de a pune în aplicare acțiuni afirmative chiar dacă folosesc un sistem de vot uninominal, ci doar au subliniat că reprezentarea femeilor este mai bună prin sistemele de vot proporțional pe liste închise, aceasta fiind concluzia care reiese din majoritatea studiilor care abordează legătura dintre sistemul electoral și reprezentarea politică a femeilor. Și nu în ultimul rând, mai este de precizat că, așa cum arătam în prima parte a acestei lucrări, țările nordice nu au adoptat niciodată cote de gen la nivel legislativ (așa cum își propune proiectul Sulfinei Barbu), ci doar la nivel de partide.

Mai întâi să ne oprim la particularitățile sistemului de vot din România. Prin Legea nr.35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, sistemul de vot din România s-a schimbat din vot proporțional pe liste (List PR) în sistem mixt uninominal, parțial majoritar, parțial proporțional. Acest sistem prevede votul în colegii uninominale în care candidează câte un candidat de la fiecare partid, alianță sau candidați independenți. Candidații care în urma alegerilor cumulează 50%+1 din voturile din colegiu ajung în Parlament (sistem majoritar), restul mandatelor obținându-se în urma redistribuirii în funcție de voturile obținute de partid la nivelul circumscripției electorale sau la nivel național (sistem

⁹⁸ Comunicat Agerpress, 1 aprilie 2011, Minodora Cliveti: *Punct de vedere cu privire la propunerea legislativă a deputatei Sulfina Barbu*

proporțional). Alegerile din 2008 au arătat că doar o mică parte a candidaților reușesc să depășească pragul de 50%, astfel că cele mai multe mandate se obțin în urma redistribuirii, deci în virtutea sistemului de vot proporțional. Schema de calcul pentru redistribuirea voturilor este greoaie și netransparentă⁹⁹.

Sistemul de vot majoritar nu este incompatibil cu aplicarea cotelor de gen legislative sau de partid. Un exemplu este Franța, țară în care funcționează două sisteme de vot, unul proporțional (pentru alegeri municipale, locale și europarlamentare), altul majoritar uninominal în două tururi de scrutin (pentru Adunarea Națională, camera inferioară a Parlamentului). Legea Parității în Franța se aplică pentru toate tipurile de alegeri, inclusiv pentru cele care se desfășoară în sistem uninominal, diferența este în privința sancțiunilor. În cazul alegerilor prin sistem proporțional sancțiunea pentru neprezentarea unor liste paritare din punct de vedere al genului, cu sistem fermoar, este invalidarea listei, în timp ce în cazul alegerilor prin sistem majoritar s-a optat pentru sancțiuni financiare, respectiv pierderea unei părți din subvenția de Stat în raport cu gravitatea încălcării parității. Din acest motiv, dacă la alegerile în sistem proporțional partidele nu au încotro și trebuie să prezinte liste paritare, la alegerile legislative desfășurate prin sistem majoritar, există partide, în special cele mari, care preferă să-și asume sancțiunile financiare în loc să respecte paritatea.

Un alt exemplu de cote de gen în țări cu sistem de vot majoritar este Marea Britanie, țară în care există cote de gen la nivel de partide, cel mai eficient fiind sistemul adoptat de Partidul Laburist denumit „all women shortlist” (AWS). Conform acestui sistem, în jumătate din colegiile cu șanse de câștig ale Partidului Laburist, filialele locale trebuie să facă liste cu posibili candidați în care să figureze numai femei, un fel de preselecție, după care din listă să aleagă candidatul cu care se prezintă în alegeri. Este posibil ca proiectul legislativ al Sulfinei Barbu să se fi inspirat din metoda AWS întrucât prevede la art. 2 obligația ca partidele să distribuie uniform propunerile de candidaturi pentru persoanele de sex feminin, în colegiile uninominale în care, pentru fiecare competitor electoral, rezultatele ultimelor 3 scrutinuri electorale, demonstrează ca există cel puțin 75% șanse ca mandatul de parlamentar să revină partidului respectiv. În engleză aceste colegii s-ar denumi „winnable constituencies”, adică colegii în care există șanse reale de câștig.

Revenind la critica Minodorei Cliveti, în nici un document Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei nu se menționează că măsurile de tipul cotelor de gen nu ar putea funcționa în țările cu vot uninominal,

⁹⁹ Gherdan Sergiu, Codrescu Cosmina, Chirilă Radu, op cit.

cu atât mai puțin că votul pe liste ar fi singurul care poate face funcționale mecanismele de promovare a femeilor în funcții de decizie politică. Mai mult decât atât, în Rezoluția 1706 din 2010 APCE recomandă ca țările cu sistem de vot majoritar să introducă principiul ca fiecare partid să-și aleagă candidatul dintre nominalizarea unei femei și a unui bărbat în fiecare colegiu sau să adopte măsuri de tipul AWS sau „colegii înfrățite”, măsuri care să fie însoțite de sancțiuni efective în caz de nerespectare¹⁰⁰.

Sistemul de vot majoritar este un sistem care dezavantajează femeile întrucât, fără un sistem de cote, există mai puține șanse ca acestea să fie nominalizate de partide în bătăliile locale. Femeile sunt deja în număr mai redus la vârful partidelor și sunt mai noi în politică decât bărbații. Pentru colegiile uninominale, tendința partidelor este de a desemna candidați cu notorietate și autoritate, afectând negativ șansele femeilor. Cu atât mai mult acest aspect ar trebui luat în considerare pentru introducerea în legislație a unor măsuri care să oblige toate partidele să aibă o reprezentare echilibrată a femeilor și bărbaților în rândul candidaților.

¹⁰⁰ art. 6.3.2. din Rezoluția APCE nr. 1706 din 2010 referitoare la creșterea reprezentării femeilor prin intermediul sistemului electoral

Bibliografie

- Baluță, Oana, *Gen și interese politice. Teorii și practici*, Polirom, 2008
- Bereni, Laure, *Gendering French “Republican” Representation Through Affirmative Action ? The Case of Gender Parity Reform*, Prepared for delivery at the 2006 Annual Meeting of the American Political Science Association, 2006
- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, 1997
- Childs Sarah și Krook, Mona Lena, *Analysing Women’s Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors*, Government and Opposition, Vol. 44, No. 2, pp. 125–145, 2009
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*,
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>
- Dahlerup, Drude și Freidenvall, Lenita (coord.) *Electoral Gender Quota Systems and their implementation in Europe*, European Parliament, 2008
- Dahlerup, Drude, *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*, Scandinavian Political Studies, Bind 11 (New Series) (1988) 4
- Dahlerup, Drude, *Quotas — A Jump to Equality? The Need for International Comparisons of the Use of Electoral Quotas to obtain Equal Political Citizenship for Women*, Paper prepared for workshop hosted by International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) on 25 September 2002 in Jakarta, Indonesia
- Dahlerup, Drude, și Freidenvall, Lenita, *Judging gender quotas: predictions and results*, The Policy Press, 2010
- Dahlerup, Drude, și Freidenvall, Lenita, *Quotas as a ‘Fast Track’ to Equal Representation for Women, Why Scandinavia is no longer the model*, International Feminist Journal of Politics, 7:1 March 2005, 26–48
- Davidson-Schmich, Louise K. , *Implementation of Political Party Gender Quotas: Evidence from the German Länder 1990-2000*, Party Politics, 12
- Favoreu, Louis, *Principio de igualdad y representación política de las mujeres. Cuotas, paridad y Constitución*, Revista Española de Derecho Constitucional Año 17. Núm. 50. Mayo-Agosto 1997
- Ghilezan, Marius, *Blestemul Elenelor*, în revista “Observator Cultural” nr. 489, aug. 2009

Krook, Lena Mona, *Quota Laws for Women in Politics: Implications for Feminist Practice*, Oxford University Press, 2008

Krook, Lena Mona, *Quotas for women in politics : gender and candidate selection*

Lovenduski, Joni (ed.), *State Feminism and Political Representation*, Cambridge University Press, 2005

Marion Young, Iris, *La justicia y la política de la diferencia*, Cátedra, 2000

Meyer, G. Alfred și Wolchik, Sharon L. (ed.), *Women, State, and Party in Eastern Europe*, Duke University Press, 1985

Millard, Eric, *La paridad en Francia: Concepción y puesta en marcha*, Anuario de Derechos Humanos. Nueva Época. Vol. 9. 2008

Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie. Teorii politice feministe*, Polirom, 2004

Murray, Rainbow, *Why Didn't Parity Work? A Closer Examination of the 2002 Election Results*, French Politics, 2004,

Olteanu, Cristina – Liana, *Femeia – politician în România anilor '70*, în revista Erasmus, nr. 12/2001

Opello, Katherine, *Gender Quotas, Parity Reform, and Political Parties in France*, Lexington Books, 2005

Paul Vass, Andreea (coord.), *Forța politică a femeilor*, Polirom, 2011

Phillips, Anne, „Democracy and Representation Or Why Should It Matter Who our Representatives Are” în *Feminism and Politics*, Oxford, 1998

Phillips, Anne, *The Politics of Presence*, Oxford University Press, 1998

Rios Tobar, Marcela (ed.), *Mujer y Política. Ley de cuotas en America Latina*, Flacso-Chile, IDEA Internacional, 2008

Rosenblum, Darren, *Parity/Disparity: Electoral Gender Inequality on the Tightrope of Liberal Constitutional Traditions*, University School of Law, 2006

Sapiro, Virginia, *When are Interests Interesting?*, American Political Science Review 75:701-16, 1981

Scott, Joan Wallach, *Parite! Sexual Equality and the crisis of french universalism*, University of Chicago Press, 2005

Sergiu, Gherdan, Codrescu, Cosmina, Chirilă Radu, *Prezentarea sistemului uninominal din România și explicarea Legii votului uninominal*, în Revista Juridică, august 2009

[World Economic Forum, *Global Gender Gap, 2010*](http://www.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf)
http://www.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf
www.cdep.ro/

Inter-Parliamentary Union (IPU) - www.ipu.org

Baza de date *Quota Project*, <http://www.quotaproject.org>

Anexă

Proiect de Lege privind introducerea cotei obligatorii de reprezentare politică a femeilor în Parlamentul României

- B.P.I.: 449/10-05-2011	
- Camera Deputatilor:	333/16.05.2011
- Senat:	L122/14.02.2011
Procedura legislativa:	cf. Constitutiei revizuita în 2003
Camera decizionala:	Camera Deputatilor
Tip initiativa:	Proiect de Lege
Procedura de urgenta:	nu
Stadiu:	trimis pentru raport la comisiile permanente ale Camerei Deputaților
Initiator:	1 deputat
PD-L:	Barbu Sulfina

Art.1 (1) Competitorii electorali care participa la alegerile parlamentare, organizate la termen sau anticipate, cu exceptia candidatilor independenti, au obligatia de a asigura un procent minim de reprezentare a persoanelor de sex feminin, din lista completa a candidatilor proprii, dupa cum urmeaza: un procent de minim 40% pentru partidele politice si aliantele politice, un procent de minim 50% pentru aliantele electorale, un procent de minim 20% pentru organizatiile legal constituite ale cetatenilor apartinand unei minoritati nationale.

(2) Competitorii electorali care participa la alegerile parlamentare, cu exceptia candidatilor independenti, au obligatia de a distribui uniform propunerile de candidaturi pentru persoanele de sex feminin, in colegiile uninominale in care, pentru fiecare competitor electoral, rezultatele ultimelor 3 scrutinuri electorale, demonstreaza ca exista cel putin 75% sanse ca mandatul de parlamentar sa revina respectivului competitor electoral.

Art.2 (1) Dupa incheierea proceselor-verbale de catre birourile electorale de circumscriptie, in care se constata ramanerea definitiva a candidaturilor, fiecare competitor electoral este obligat sa depuna la Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii, lista completa a candidatilor proprii la nivel national, care sa dovedeasca respectarea obligatiei prevazute la art.1 (2).

(2) Lista completa a candidatilor se depune la Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii sub semnatura conducerii / conducerilor partidului politic, alianței politice, alianței electorale, organizatiei cetatenilor apartinand minoritatilor nationale.

Art.3 (1) Fiecare competitor electoral este obligat sa depuna la Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii, alaturi de lista completa a candidatilor proprii, sinteza rezultatelor electorale proprii, inregistrate la ultimele 3 scrutinuri electorale la care a participat, care sa dovedeasca ca procentul impus la art.1 de reprezentare a candidatilor de sex feminin este uniform repartizat in colegii uninominale in care, in proportie de minim 75%, mandatul de parlamentar poate reveni respectivului competitor electoral.

(2) Sinteza rezultatelor proprii se depune la Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii sub semnatura conducerii / conducerilor partidului politic, aliantei politice, aliantei electorale, organizatiei cetatenilor apartinand minoritatilor nationale.

(3) In cazul aliantelor politice si/sau electorale care participa in respectiva formula politica, pentru prima data la o competitie electorala sinteza rezultatelor electorale va prezenta media rezultatelor electorale ale respectivelor formatiuni politice, inregistrate la ultimele 3 scrutinuri electorale la care au participat.

(4) In cazul partidelor politice care au participat la mai putin de 3 scrutinuri electorale, sunt luate in calcul rezultatele scrutinurilor electorale la care au participat.

(5) In cazul partidelor politice nou infiintate art.1 (2) si art.3 (1) nu se aplica.

(6) Sinteza rezultatelor electorale inregistrate la ultimele 3 scrutinuri electorale, se realizeaza in baza rezultatelor oficiale distribuite competitorilor electorali, dupa incheierea fiecarui scrutin electoral, de catre BEC, cu exceptiile prevazute la art.3 (3), (4) si este depusa la Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii sub forma unui tabel.

(7) Modelul oficial al tabelului in care este depusa sinteza rezultatelor electorale urmeaza a fi stabilit prin hotarare de guvern privind masurile pentru buna organizare si desfasurare a alegerilor parlamentare.

Art.4 (1) In termen de 3 zile de la depunerea documentelor prevazute la art.2 (1) si art.3, Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii este obligat sa emita, pentru fiecare competitor electoral un aviz din care sa rezulte ca prevederile articolului 1 sunt respectate.

(2) In elaborarea avizului prevazut la art.4 (1) Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii poate derula propriile investigatii, pentru care birourile electorale de circumscriptie si BEC sunt obligate sa ofere toate informatiile solicitate.

(3) Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii inainteaza BEC avizele pentru fiecare competitor electoral in parte.

(4) In cazul avizului negativ, Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii este obligat sa puna la dispozitia BEC si documentele care au stat la baza emiterii avizului negativ.

Art.5 (1) In 48 de ore de la primirea avizelor de la Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii, BEC este obligat sa emita o hotarare, in baza avizului primit de la Consiliul National pentru Combaterea

Discriminarii, care sa constata respectarea, respectiv incalcarea art.1, de catre fiecare competitor electoral in parte.

(2) Hotarerea emisa de BEC este facuta publica prin afisarea pe website-ul oficial al BEC si este comunicata fiecarui competitor electoral in parte, in maxim 12 ore de la emitere.

Art.6. Competitorii electorali care nu indeplinesc prevederile art. 1 si primesc o hotarare negativa din partea BEC sunt sanctionati prin pierderea subventiei anuale de la bugetul de stat, acordata in baza Legii nr. 334/2006 republicata in Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 22/07/2010, privind finantarea activitatii partidelor politice si a campaniilor electorale, art. 14.

Art.7 (1) In termen de 48 de ore de la emiterea hotararilor, BEC este obligat sa informeze Autoritatea Electorala Permanenta cu privire la respectarea art.1 al prezentei legi, de catre fiecare competitor electoral in parte.

(2) Dupa validarea rezultatelor oficiale ale scrutinului electoral, Autoritatatea Electorala Permanenta dispune suspendarea subventiei anuale de la bugetul de stat pentru competitorii electorali care au primit o hotarare negativa emisa de BEC.

(3) Suspendarea subventiei anuale de la bugetul de stat intra in vigoare de la prima luna calendaristica ulterioara validarii rezultatelor oficiale ale scrutinului electoral.

PREȘEDINTELE CAMEREI DEPUTAȚILOR

Roberta Alma ANASTASE

PREȘEDINTELE SENATULUI

Mircea-Dan Geoană